

Obserwatorium Integracji Społecznej

IDENTYFIKACJA POTRZEB INFORMACYJNYCH Z OBSZARU POLITYKI SPOŁECZNEJ W WOJEWÓDZTWIE PODLASKIM

BIAŁYSTOK, GRUDZIEŃ 2009 R.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

SPIS TREŚCI

1. Wprowadzenie	3
2. Metodologia badania	5
2.1. Cele badania	5
2.2. Strategia dotarcia do respondentów	6
2.3. Trudności w realizacji badania	8
3. Główne wyniki badania	9
3.1. Grupy społeczne i ich problemy w pracy badanych instytucji	9
3.2. Ocena dostępnych informacji.....	14
3.3. Identyfikacja trudności w dostępie do informacji.....	17
3.4. Informacja w badanych instytucjach.....	21
3.5. Istniejące od dawna niezdiagnozowane problemy społeczne.....	23
3.6. Niezdiagnozowane nowe problemy społeczne	25
3.7. Problemy społeczne wymagające cyklicznej aktualizacji danych.....	26
3.8. Problemy społeczne wymagające najszybszego rozpoznania	27
3.9. Preferowane formy prezentacji danych.....	30
3.10. Szkolenia.....	31
4. Wnioski i rekomendacje	33
4.1. Rekomendowane obszary badawcze	36
Spis rysunków	38
Spis tabel	38
Załączniki	39

1. WPROWADZENIE

Obserwatorium Integracji Społecznej (OIS) rozpoczęło swoją działalność w Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej w Białymstoku we wrześniu 2009 r. Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego na podstawie Umowy o dofinansowanie projektu systemowego w ramach Działanie 1.2. „Wsparcie Systemowe Instytucji Pomocy i Integracji Społecznej”, Priorytet I „Zatrudnienie i Integracja Społeczna” Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Realizacja projektu przewidziana jest na lata 2009-2013. Głównym celem OIS jest efektywne diagnozowanie potrzeb społecznych, a jego działania mają służyć wszystkim podmiotom i instytucjom działającym w obszarze aktywnej polityki społecznej, a zwłaszcza instytucjom gminnym i powiatowym, tj. ośrodkom pomocy społecznej i powiatowym centrom pomocy rodzinie. Obserwatorium prowadzić będzie monitoring i ocenę efektywności działań prowadzonych w regionie w zakresie aktywnej polityki społecznej, której celem jest reintegracja i zapobieganie wykluczeniu społecznemu.

Celem projektu jest podniesienie jakości i efektywności funkcjonowania instytucji działających w obszarze pomocy i integracji społecznej w województwie podlaskim. Obserwatorium Integracji Społecznej ma na celu uruchomienie kompleksowej bazy aktualnych danych zawierających informacje dotyczące problemów społecznych. Powstałe w wyniku badań i analiz opracowania i raporty posłużą jako narzędzie wspierające instytucje działające w sferze polityki i integracji społecznej. Funkcjonowanie OIS zapewni dostęp do zintegrowanych informacji wspomagających planowanie lokalnych strategii rozwiązywania problemów społecznych występujących w regionie.

Jednym z zadań OIS jest identyfikacja potrzeb informacyjnych z zakresu wiedzy o integracji społecznej w regionie. Niniejszy raport przedstawia wyniki z badania będącego realizacją tak postawionego zadania. Ponadto wyniki badania pozwoliły na opracowanie listy tematów badawczych z obszaru polityki społecznej, które będą przedmiotem kolejnych zadań Obserwatorium takich jak, prowadzenie badań, monitoringu i analiz dotyczących zjawisk społecznych na terenie województwa podlaskiego. Do zadań OIS będzie również należała promocja i popularyzacja wyników przeprowadzanych badań dotyczących problemów społecznych występujących w środowiskach lokalnych.

Niniejszy raport jest wynikiem badań przeprowadzonych na zlecenie Regionalnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Białymstoku przez ekspertów z Instytutu Badań i Analiz VIVADE.

2. METODOLOGIA BADANIA

Pierwsze przeprowadzone w ramach OIS badanie ma charakter badania ilościowego, którego wyniki prezentuje niniejszy raport. Zbieranie danych odbywało się za pomocą kwestionariusza ankiety, który został rozesłany do celowo dobranych podmiotów pomocy i integracji społecznej działających na terenie województwa podlaskiego, czyli:

- głównych jednostek pomocy społecznej
- podmiotów z obszaru trzeciego sektora

Respondenci badania ankietowego zostali dobrani zgodnie z definicją podmiotów pomocy i integracji społecznej stosowanej na użytek Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013, wedle której do tej grupy zaliczane są „jednostki organizacyjne pomocy społecznej określone w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2009 r. Nr 175, poz. 1362 z późn. zm.) oraz jednostki zatrudnienia socjalnego, organizacje pozarządowe działające w sferze pomocy i integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej, warsztaty terapii zajęciowej i inne podmioty prowadzące działalność w sferze pomocy i integracji społecznej”.

Kwestionariusz ankiety składał się z trzech części (por. załącznik nr 1). W części pierwszej znalazły się pytania dotyczące grup społecznych, którymi zajmują się badane instytucje, sposób wykorzystywania oraz ocena stanu zasobów informacyjnych w odniesieniu do grup wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym. W części drugiej kwestionariusza znalazły się pytania identyfikujące problemy społeczne, które do tej pory nie zostały wystarczająco zdiagnozowane lub też są stosunkowo nowe i to powoduje pojawienie się luk informacyjnych. Pytania dotyczyły również problemów społecznych wymagających cyklicznej diagnozy oraz takich, które powinny zostać zdiagnozowane w pierwszej kolejności. W części trzeciej kwestionariusza zawarto pytania służące identyfikacji preferowanej formy prezentacji danych oraz oczekiwań wobec Biuletynu Obserwatorium Integracji Społecznej.

2.1. CELE BADANIA

Głównym celem badania było zgromadzenie informacji będących punktem wyjścia dla dalszych prac badawczych i analitycznych prowadzonych przez Obserwatorium. Wyniki działań

badawczych będą kierowane w szczególności do projektantów i realizatorów polityk i programów społecznych w województwie podlaskim. Znajomość deficytów informacyjnych pozwoli w przyszłości na realizację badań, których wyniki, wnioski i rekomendacje będą mogły zostać praktycznie wykorzystane w planowaniu skutecznych strategii i programów rozwiązywania istotnych problemów społecznych na poziomach gminnym, powiatowym i regionalnym.

Cele szczegółowe badania zostały określone następująco:

- Ocena istniejących źródeł pozyskiwania informacji;
- Identyfikacja trudności w dostępie do informacji;
- Identyfikacja problemów społecznych, w tym nowych, które są słabo rozpoznawalne i wymagają szczegółowej, pogłębionej analizy;
- Identyfikacja problemów społecznych, w stosunku do których konieczne jest cykliczne zdobywanie informacji;
- Określenie preferowanej formy Biuletynu Obserwatorium Integracji Społecznej;
- Wyłonienie kilku tematów badawczych, które zostaną zrealizowane przez zespół Obserwatorium.

2.2. STRATEGIA DOTARCIA DO RESPONDENTÓW

Badanie zostało przeprowadzone za pomocą ankiety, która została rozesłana drogą pocztową. Adresatami ankiety byli:

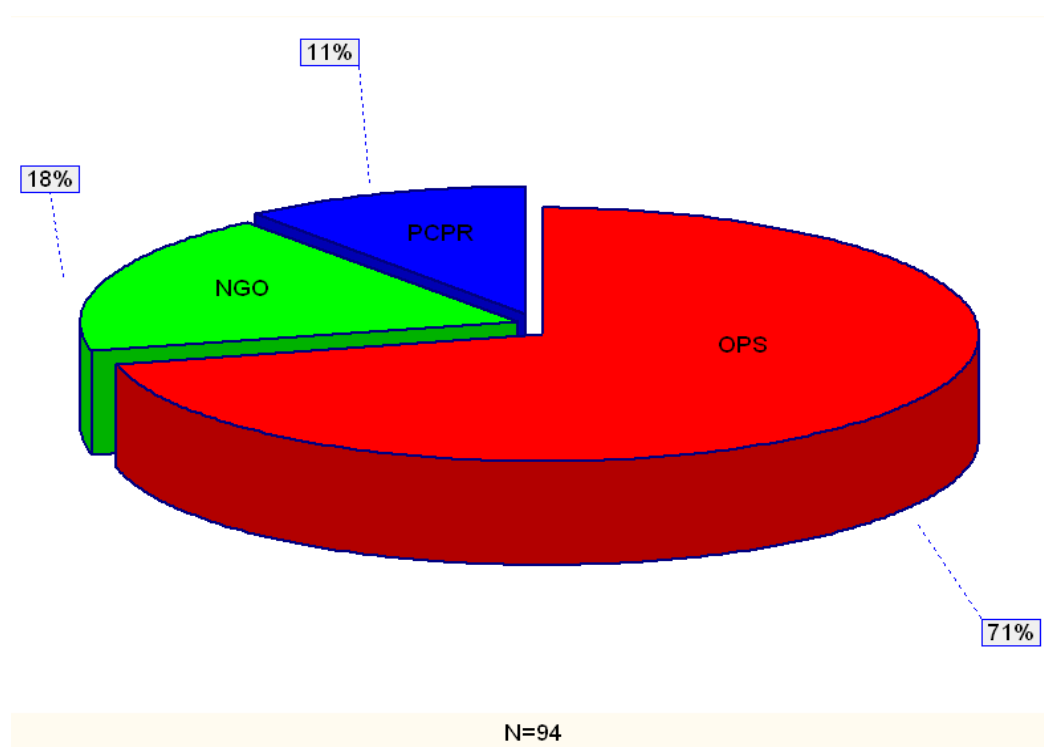
- przedstawiciele jednostek organizacji pomocy społecznej tj. kierownicy/dyrektorzy wszystkich OPS (118 jednostek) oraz PCPR (14 jednostek) działających na Podlasiu;
- wybrane podmioty z obszaru trzeciego sektora oraz podmioty ekonomii społecznej z regionu działające na rzecz grup podatnych i poważnie zagrożonych wykluczeniem społecznym w województwie podlaskim (łącznie 68 instytucji).

Kwestionariusz ankiety został wysłany do przedstawicieli głównych jednostek pomocy społecznej tj. kierowników/dyrektorów wszystkich OPS oraz PCPR działających w województwie podlaskim. W tym celu została wykorzystana baza adresowa PCPR i OPS Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku sporządzona w oparciu o dane „Bilansu potrzeb w zakresie pomocy społecznej 2009”. Kwestionariusz został wysłany również do 68 instytucji

reprezentujących podmioty obszaru trzeciego sektora oraz podmioty ekonomii społecznej. Adresaci ankiety wybrani zostali na podstawie listy podmiotów organizacji pozarządowych sporządzonej przez ROPS w Białymstoku oraz listy zamieszczonej na stronach internetowych Urzędu Miasta Białymstoku oraz Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego.

Wybór ankiety rozsyłanej został podyktowany założeniem, iż poziom zwrotów –decydujący wskaźnik rzetelności informacji zbieranych za pomocą kwestionariusza ankiety pocztowej - w przypadku respondentów instytucjonalnych, współpracujących z Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej w Białymstoku, będzie bardzo wysoki. Niestety założenie to nie sprawdziło się, głównie w przypadku organizacji z obszaru trzeciego sektora oraz podmiotów ekonomii społecznej. Uzupelnienie ankiety przez jednostki organizacji pomocy społecznej też okazało się częściowe, mimo przypominającego maila oraz prośby skierowanej telefonicznie przez wykonawcę badania. W przypadku OPS poziom zwrotów wyniósł 57%, co oznacza, że otrzymano 67 wypełnionych ankiet. W przypadku PCPR odpowiedziało 10 jednostek (71%). Najniższy poziom zwrotu (25%) uzyskano od podmiotów z obszaru trzeciego sektora i podmiotów ekonomii społecznej, bowiem otrzymano zaledwie 17 wypełnionych ankiet. W związku z powyższym w badaniu wzięło udział 77 jednostek organizacji pomocy społecznej (67 OPS i 10 PCPR) oraz 17 podmiotów z obszaru trzeciego sektora (por. rys. 1).

RYСУNEK 1. STRUKTURA PRÓBY BADAWCZEJ

Źródło: opracowanie własne.

2.3. TRUDNOŚCI W REALIZACJI BADANIA

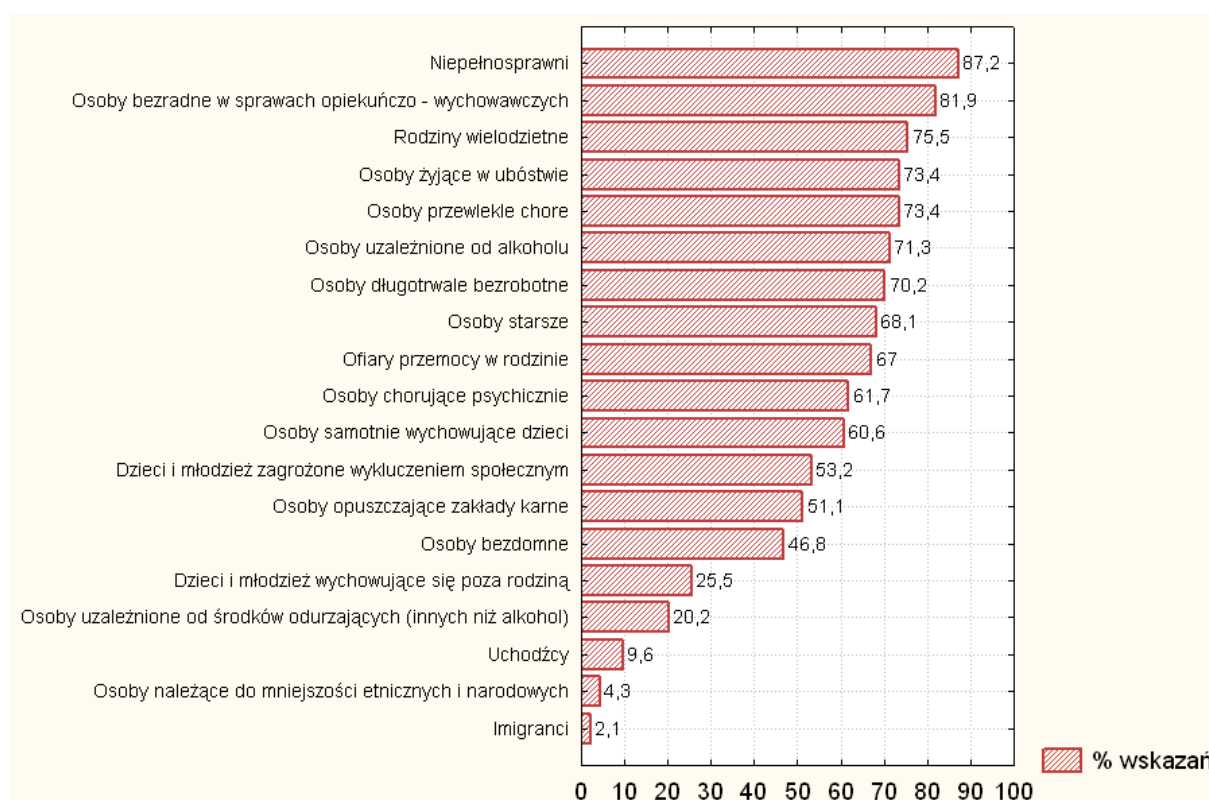
Zasadniczo przy badaniu identyfikacji potrzeb informacyjnych poziom rozsyłania ankiet został zrealizowany bez większych przeszkód. Pewnym zagrożeniem osiągnięcia celów badania były opóźnienia w odsyłaniu wypełnionych kwestionariuszy ankiety przez respondentów. Konieczne okazało się wysyłanie listów przypominających i wykonanie telefonów z prośbą o odesłanie kwestionariusza ankiety. Nieuniknione okazało się zatem przesunięcie ostatecznego terminu zwrotu ankiety, co jednakże nie wpłynęło negatywnie na sam proces analizy danych. O ile sam proces komunikacji z jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej przebiegał bez zarzutu, to należy wskazać pewne przeszkody w tym zakresie w odniesieniu głównie do NGO-sów. Stanowią one obecnie przedmiot licznych badań i analiz, które nie zawsze przeprowadzane są w profesjonalny i rzetelny sposób, zniechęcając tym samym wspomniane podmioty do udziału w kolejnych badaniach. Kolejne utrudnienie, związane z realizacją badania, dotyczy przeciążenia kadr jednostek organizacyjnych pomocy społecznej zadaniami, co wpłynęło negatywnie na poziom zwrotów ankiet.

3. GŁÓWNE WYNIKI BADANIA

3.1. GRUPY SPOŁECZNE I ICH PROBLEMY W PRACY BADANYCH INSTYTUCJI

Badane instytucje poproszone zastały o wskazanie, w zamieszczonej w ankiecie listy, tych grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, którymi zajmują się w swojej pracy. Okazało się, że problemy społeczne, na które reagują w swojej pracy badane instytucje i organizacje są bardzo różnorodne i dotyczą wielu zbiorowości zagrożonych wykluczeniem społecznym (por. rys. 2).

RYСУNEK 2. GRUPY ZAGROŻONE WYKLUCZENIEM SPOŁECZNYM W PRACY BADANYCH INSTYTUCJI

Źródło: opracowanie własne.

Najwięcej badanych instytucji podejmuje w swojej pracy działania na rzecz poprawy sytuacji społeczno-zawodowej osób z niepełnosprawnością (87,2%) oraz osób bezradnych w sprawach opiekuńczo-zawodowych (81,9%). Często również instytucje zajmują się

problemami rodzin wielodzietnych (75,5%), osób żyjących w ubóstwie i osób przewlekle chorych (po 73,4%), a także osób uzależnionych od alkoholu (71,3%) oraz osób długotrwale bezrobotnych(70,2%). Można zatem wymienione grupy społeczne nazwać **kluczowymi w pracy badanych instytucji.**

Prawie 70% badanych instytucji podejmuje działania na rzecz poprawy sytuacji osób starszych (68,1%) oraz ofiar przemocy w rodzinie (67%). Nieco rzadziej wskazywano na udzielanie pomocy osobom chorującym psychicznie (61,7%) oraz osobom samotnie wychowującym dzieci (60,6%). Około połowa badanych zajmuje się grupą dzieci i młodzieży zagrożonych wykluczeniem społecznym (53,2%), osobami opuszczającymi zakłady karne (51,1%) oraz osobami bezdomnymi (46,8%). Te grupy społeczne można określić jako **ważne w pracy badanych instytucji.**

Kolejne grupy zagrożone wykluczeniem społecznym będące pod opieką badanych jednostek to dzieci i młodzież wychowujące się poza rodziną (25,5%) oraz osoby uzależnione od środków odurzających innych niż alkohol (20,2%). Te grupy wymagają zastosowania specjalistycznej pomocy. Dzieciom i młodzieży, która wychowuje się poza rodziną pomocy udziela głównie PCPR. Do zadań tej placówki należy m.in. nadzór nad rodzinami zastępczymi. Z kolei osoby uzależnione od środków odurzających korzystają ze specjalistycznej opieki placówek terapii uzależnień. Wspomniane grupy społeczne można zatem nazwać grupami **wymagającymi specjalistycznej pomocy.**

W pozostałych grupach społecznych znaleźli się uchodźcy (9,6%), osoby należące do mniejszości etnicznych i narodowych (4,3%) oraz imigranci (2,1%). W świetle wyników przeprowadzonego badania wymienione grupy nie stanowią częstych odbiorów pomocy badanych instytucji.

Warto też zauważyć, że poszczególnym kategoriom społecznym badane instytucje pomagają w różnym stopniu (por. tabela 1).

Ośrodki Pomocy Społecznej najczęściej wskazywały (92,5%) na problemy osób długotrwale bezrobotnych, w przeciwieństwie do wszystkich pozostałych instytucji, które wskazywały głównie na osoby niepełnosprawne. Wybór grupy długotrwale bezrobotnych może być podyktowany tym, iż jest to „najczęstszy” beneficjent dla OPS. Biorąc pod uwagę np. spadek bezrobocia i zagraniczne migracje zarobkowe można stwierdzić, iż osoba długotrwale bezrobotna w środowisku lokalnym może stanowić przykład wyuczonej bezradności generującej liczne problemy społeczne, na które reagują OPS.

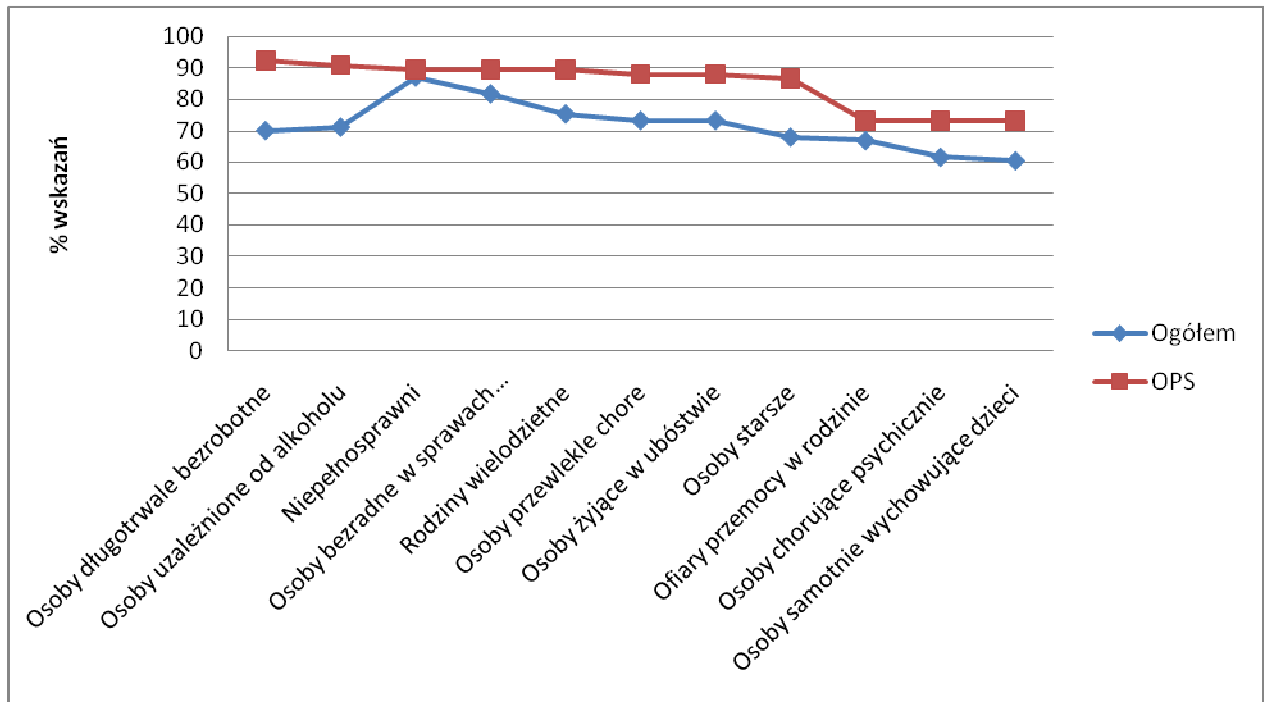
TABELA 1. GRUPY ZAGROŻONE WYKLUCZENIEM SPOŁECZNYM W PRACY BADANYCH INSTYTUCJI

Grupa społeczna	Ogółem (%) N=94	OPS (%) N=67	NGO (%) N=17	PCPR (%) N=10
Niepełnosprawni	87,2	89,6	70,6	100
Osoby bezradne w sprawach opiekuńczo - wychowawczych	81,9	89,6	58,8	70
Rodziny wielodzietne	75,5	89,6	47,1	30
Osoby przewlekłe chore	73,4	88,1	35,3	40
Osoby żyjące w ubóstwie	73,4	88,1	35,3	40
Osoby uzależnione od alkoholu	71,3	91	17,6	30
Osoby długotrwale bezrobotne	70,2	92,5	23,5	0
Osoby starsze	68,1	86,6	17,5	30
Ofiary przemocy w rodzinie	67	73,1	35,3	80
Osoby chorujące psychicznie	61,7	73,1	17,6	60
Osoby samotnie wychowujące dzieci	60,6	73,1	35,3	20
Dzieci i młodzież zagrożone wykluczeniem społecznym	53,2	50,7	52,9	70
Osoby opuszczające zakłady karne	51,1	70,1	0	10
Osoby bezdomne	46,8	64,2	5,9	0
Dzieci i młodzież wychowujące się poza rodziną	25,5	14,9	29,4	90
Osoby uzależnione od środków odurzających	20,2	22,4	11,8	20
Uchodźcy	9,6	7,5	0	40
Osoby należące do mniejszości etnicznych i narodowych	4,3	4,5	5,9	0
Imigranci	2,1	3	0	0

Źródło: opracowanie własne

Biorąc pod uwagę najczęściej wskazywane przez OPS kategorie, można zauważyć, że w porównaniu do wszystkich pozostałych badanych podmiotów (analizowanych przez pryzmat tych dziesięciu najczęściej wskazywanych przez OPS kategorii), instytucja ta wyróżnia się zakresem oraz szerokością podejmowanych działań pomocowych (por. rys. 3).

RYSUNEK 3. GRUPY ZAGROŻONE WYKLUCZENIEM SPOŁECZNYM W PRACY OPS

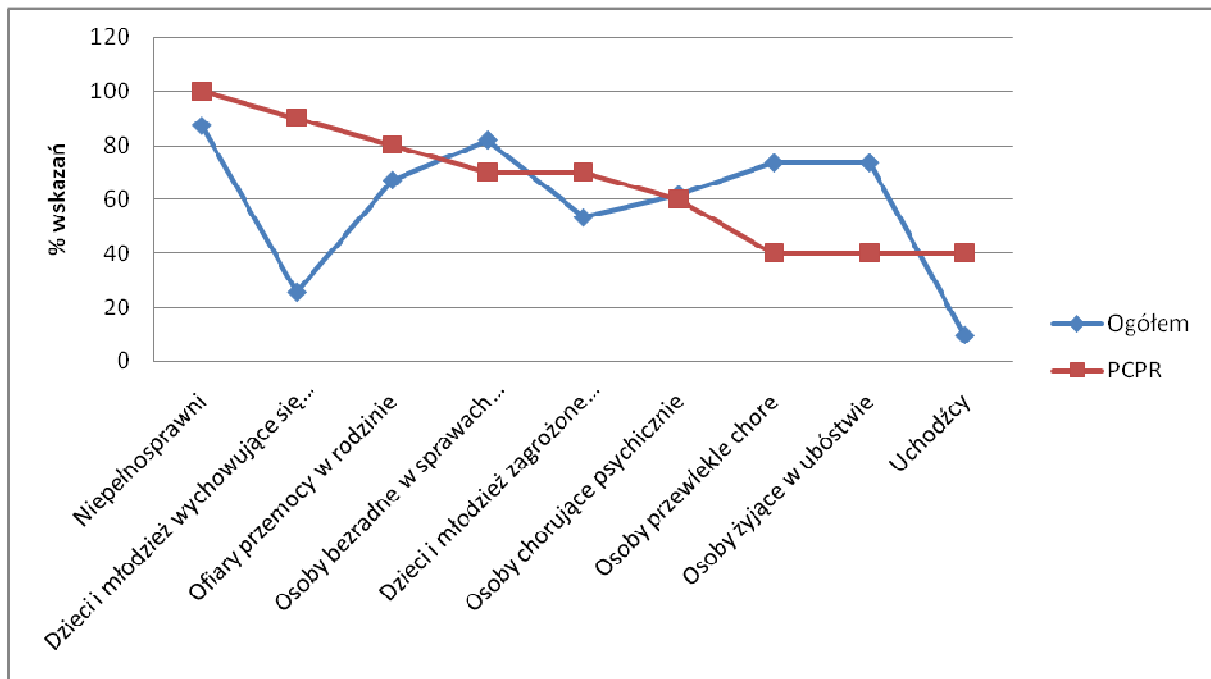

Źródło: opracowanie własne

Na drugim miejscu, wśród grup społecznych, którym OPS najczęściej udzielają pomocy, znalazły się osoby uzależnione od alkoholu (91%). W dalszej kolejności pojawiają się: niepełnosprawni (89,6%), osoby bezradne w sprawach opiekuńczo-wychowawczych oraz rodziny wielodzietne (po 89,6%), osoby przewlekłe chore oraz osoby żyjące w ubóstwie (po 88,1%) i osoby starsze (86,6%). Trzy kolejne grupy: ofiary przemocy w rodzinie, osoby chorujące psychicznie oraz osoby samotnie wychowujące dzieci były wskazywane przez 73,1% respondentów OPS.

Najczęściej wskazywaną przez PCPR grupą społeczną, której ta instytucja udziela pomocy, byli niepełnosprawni (por. rys. 4). Wszystkie PCPR, które odesłały kwestionariusz (10 instytucji), wskazały, że w swojej pracy zajmują się właśnie problemami osób niepełnosprawnych, co wynika wprost z ustawy o pomocy społecznej.

RYSUNEK 4. GRUPY ZAGROŻONE WYKLUCZENIEM SPOŁECZNYM W PRACY PCPR

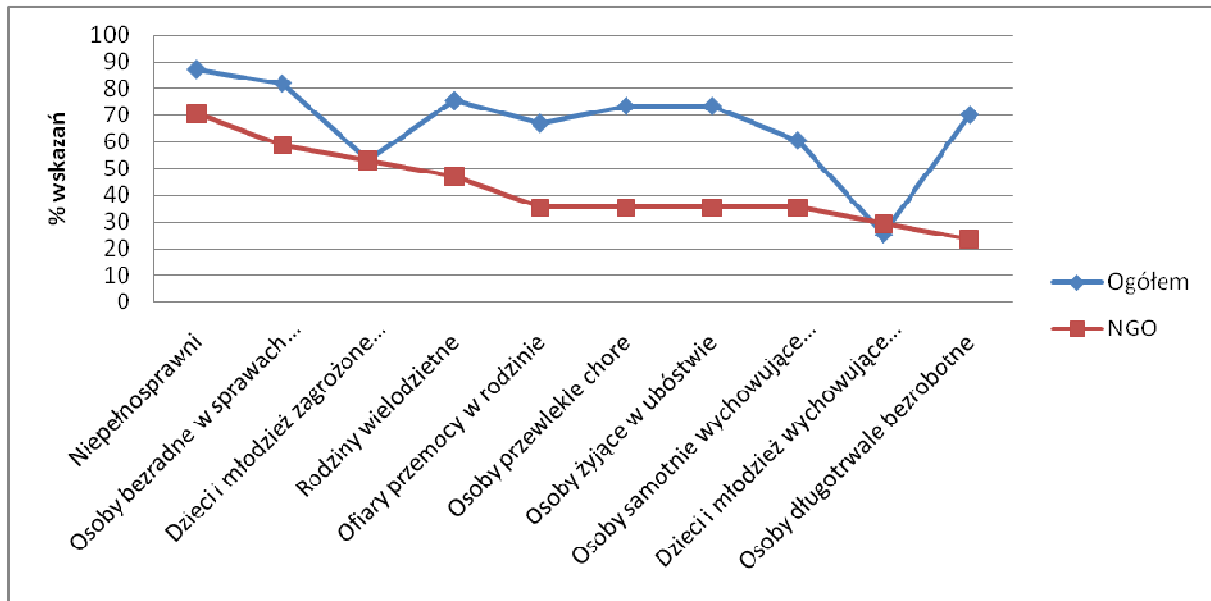
Źródło: opracowanie własne

Na drugim miejscu wskazana została grupa dzieci i młodzieży wychowujących się poza rodziną (90%). W dalszej kolejności pojawiają się: ofiary przemocy w rodzinie (80%), osoby bezradne w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i dzieci i młodzież zagrożone wykluczeniem społecznym (70%) i osoby chorujące psychicznie (60%). Kolejne trzy grupy: osoby przewlekłe chore, osoby żyjące w ubóstwie oraz uchodźcy były wskazywane przez 40% PCPR.

NGO-sy udzielają z reguły wsparcia jednej grupie. Najczęściej wskazywaną grupą, której organizacje pozarządowe udzielają pomocy są, w świetle wyników badania, niepełnosprawni (70,6%). W dalszej kolejności znalazły się: osoby bezradne w sprawach opiekuńczo-wychowawczych (58,8%), dzieci i młodzież zagrożone wykluczeniem (52,9%), rodziny wielodzietne (47,1%), ofiary przemocy w rodzinie, osoby przewlekłe chore, osoby żyjące w ubóstwie, osoby samotnie wychowujące dzieci (po 35,3%), dzieci i młodzież wychowujące się poza rodzinami (29,4%) oraz osoby długotrwale bezrobotne (23,5%).

Poniższy wykres (rys. 5) prezentuje dziesięć grup społecznych najczęściej wskazywanych przez NGO-sy.

RYSUNEK 5. GRUPY ZAGROŻONE WYKLUCZENIEM SPOŁECZNYM W PRACY NGO-s

Źródło: opracowanie własne

3.2. OCENA DOSTĘPNYCH INFORMACJI

W kwestionariuszu ankiety zapytano o ocenę informacji dotyczących tych grup społecznych, którym pomagają badane instytucje. Poproszono zatem o ocenę informacji na temat grup społecznych zagrożonych wykluczeniem według trzech kryteriów: jakości merytorycznej, dostępności i aktualności informacji. Informacje wykorzystywane w pracy badanych instytucji nie zostały wysoko ocenione. Średnia ocena informacji o tych grupach, w kontekście trzech wspomnianych kryteriów, prezentuje się następująco:

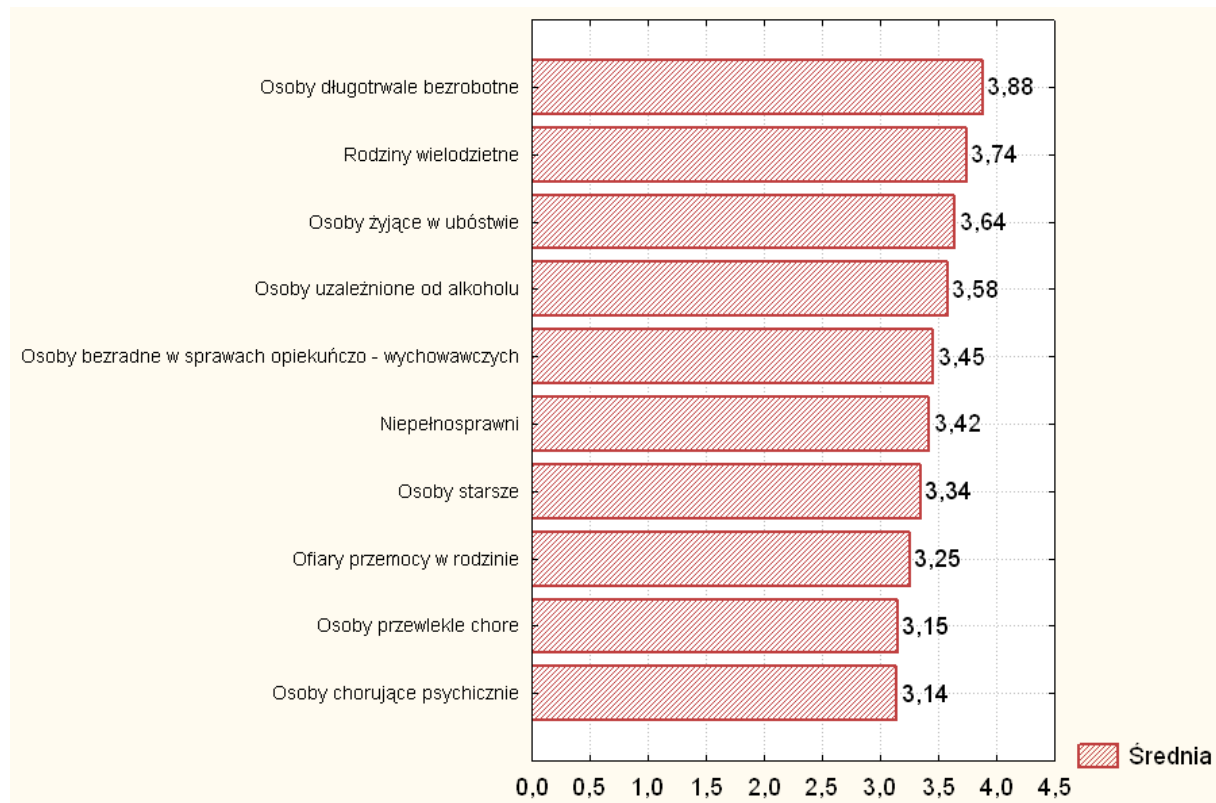
- jakości merytorycznej - średnia ocena 3,42 na skali pięciopunktowej;
- dostępności - średnia ocena 3,35 na skali pięciopunktowej;
- aktualności informacji - średnia ocena 3,38 na skali pięciopunktowej.

Warto w tym miejscu zaznaczyć, iż żaden z aspektów istniejących informacji nie przekroczył oceny 4.

Średnie oceny informacji pod względem jakości merytorycznej dla dziesięciu grup społecznych najczęściej wskazywanych przez badane instytucje prezentuje poniższy wykres (por. rys. 6). W najgorszym świetle prezentują się informacje dotyczące sytuacji osób chorych

psychicznie, osób przewlekle chorych oraz ofiar przemocy w rodzinie. Najwyższe oceny średnie pod względem jakości merytorycznej otrzymały informacje dotyczące osób długotrwale bezrobotnych, rodzin wielodzietnych oraz osób żyjących w ubóstwie.

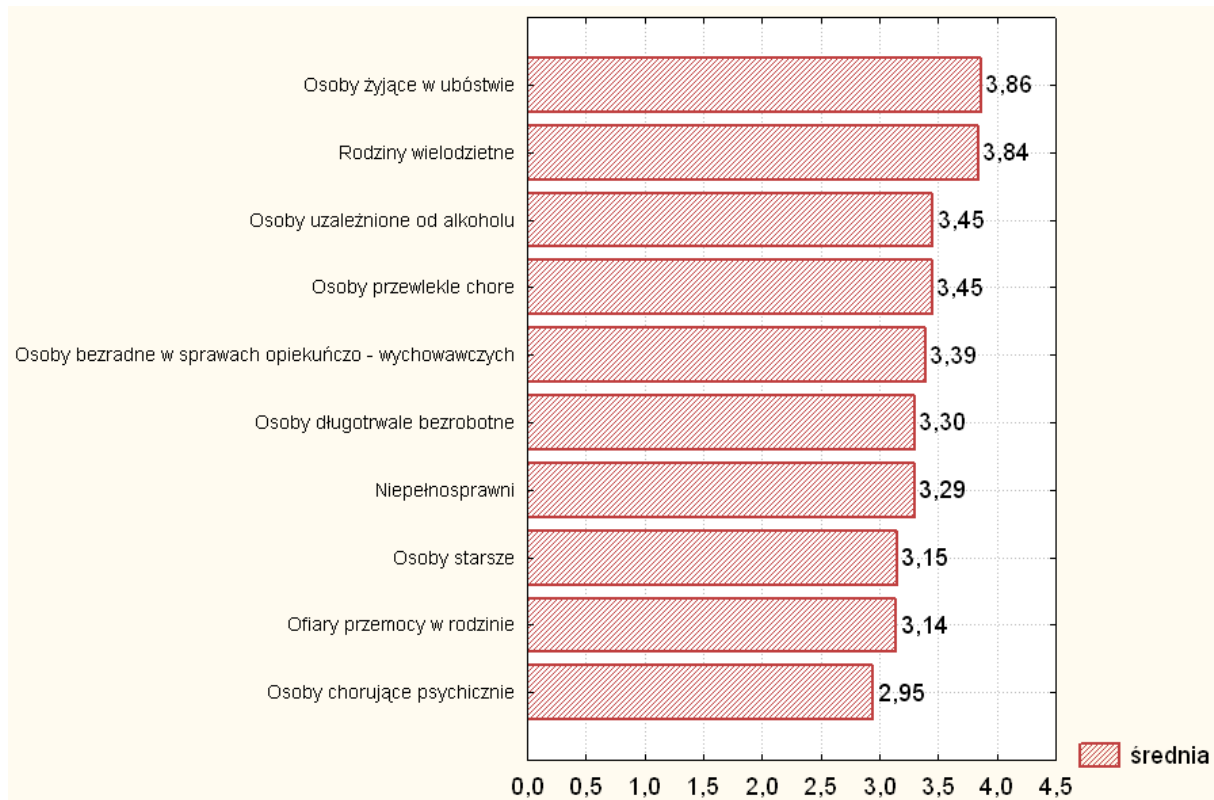
RYSUNEK 6. OCENA ISNIEJĄCYCH INFORMACJI POD WZGLĘDEM MERYTORYCZNYM

Źródło: opracowanie własne

Średnie oceny pod względem dostępności do informacji dla dziesięciu grup społecznych najczęściej wskazywanych przez badane instytucje prezentuje poniższy wykres (por. rys. 7). Średnie są podobne jak w przypadku oceny jakości merytorycznej, najniższe oceny dostępności informacji dotyczą osób starszych, ofiar przemocy i osób chorujących psychicznie. Najwyższej zaś oceniono dostępność informacji odnośnie osób żyjących w ubóstwie i rodzin wielodzietnych.

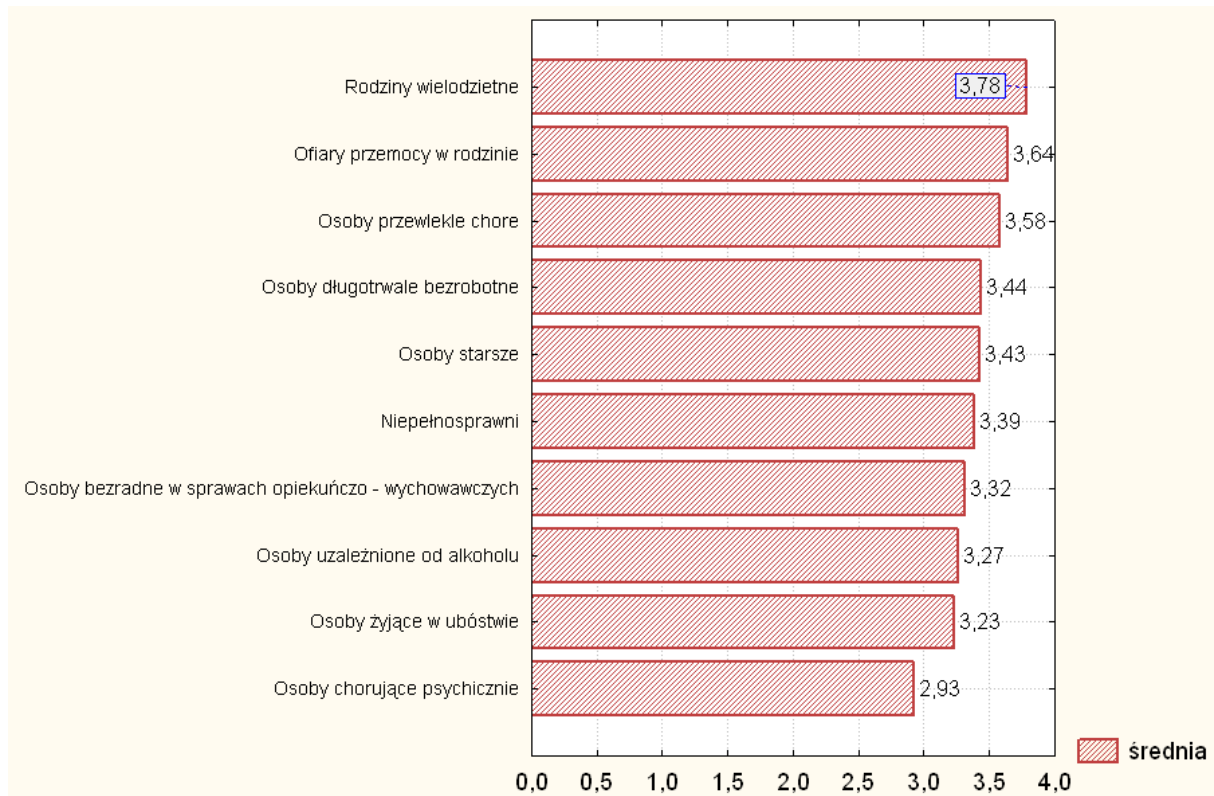
RYSUNEK 7. OCENA ISTNIEJĄCYCH INFORMACJI POD WZGLĘDEM DOSTĘNOŚCI

Źródło: opracowanie własne

Oceny średnie pod względem aktualności informacji dla dziesięciu najczęściej wskazywanych grup społecznych prezentuje poniższy wykres (por rys. 8.). Najniżej oceniono aktualność informacji dotyczących osób chorujących psychicznie, osób żyjących w ubóstwie oraz osób uzależnionych od alkoholu. Najwyższe oceny otrzymano w przypadku aktualności o danych odnoszących się do rodzin wielodzietnych, ofiar przemocy w rodzinie oraz osób przewlekle chorych.

RYSUNEK 8. OCENA ISTNIEJĄCYCH INFORMACJI POD WZGLĘDEM AKTUALNOŚCI

Źródło: opracowanie własne

3.3. IDENTYFIKACJA TRUDNOŚCI W DOSTĘPIE DO INFORMACJI

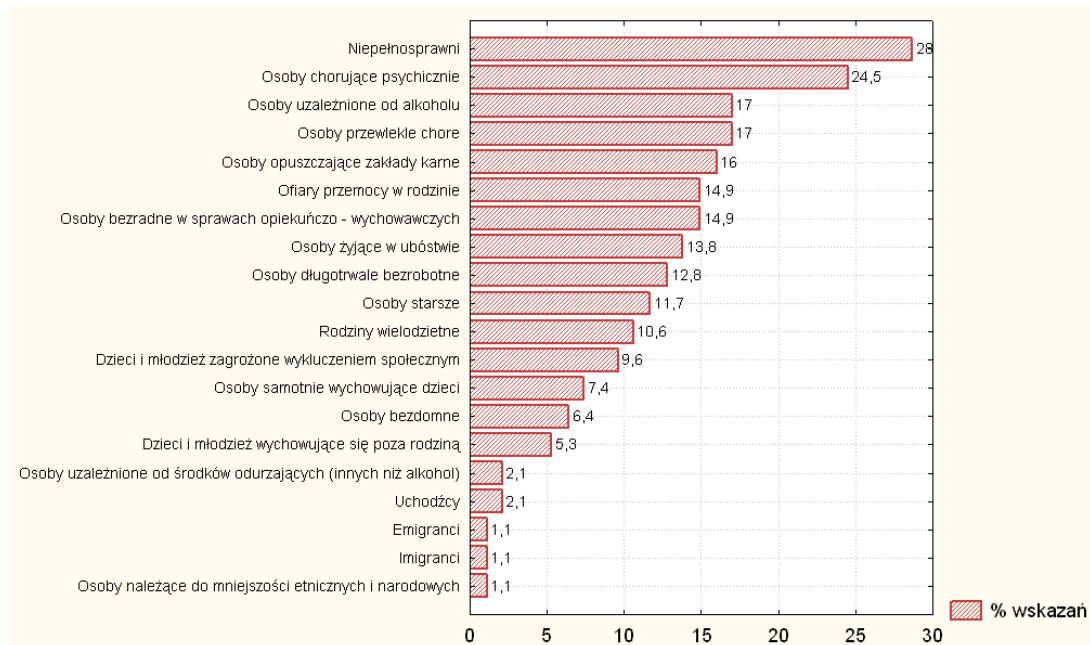
Na trudności w dostępie do informacji potrzebnych w pracy badanych instytucji ma wpływ wiele czynników; w kwestionariuszu ankiety zaproponowano ocenę następujących:

- formalne przeszkody w dostępie do informacji,
- nieformalne przeszkody w dostępie do informacji,
- odpłatność za korzystanie z informacji,
- problemy z identyfikacją źródeł informacji,
- trudności z interpretacją danych.

Wspomniane czynniki mają większe bądź mniejsze znaczenie w zależności od grup społecznych, których informacje dotyczą.

Na formalne przeszkody, jako główny czynnik, wskazywano przede wszystkim w przypadku trudności związanych z dostępem do informacji o osobach niepełnosprawnych, chorujących psychicznie, uzależnionych od alkoholu i przewlekle chorych (por. rys. 9).

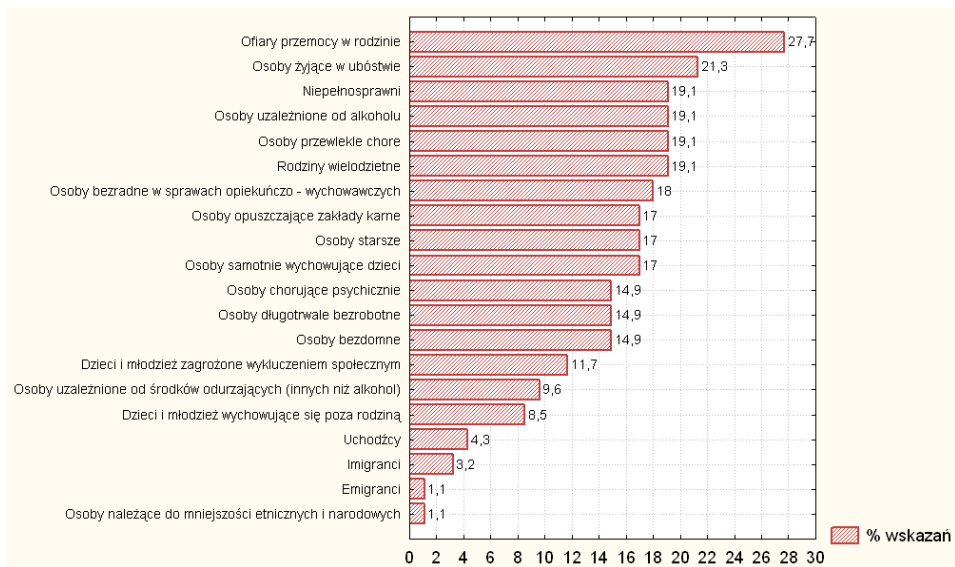
RYСУNEK 9. FORMALNE PRZESZKODY W DOSTĘPIE DO INFORMACJI

Źródło: opracowanie własne

NiefORMALNE przeszkody w dostępie do informacji stanowiły główny czynnik uniemożliwiający zdobycie informacji o ofiarach przemocy w rodzinie oraz osobach żyjących w ubóstwie (ponad 20% wskazań). Dość często badane instytucje wskazywały na przeszkody niefORMALNE w dostępie do informacji odnoszących się do osób niepełnosprawnych, osób uzależnionych od alkoholu, osób przewlekle chorych oraz rodzin wielodzietnych (por. rys. 10).

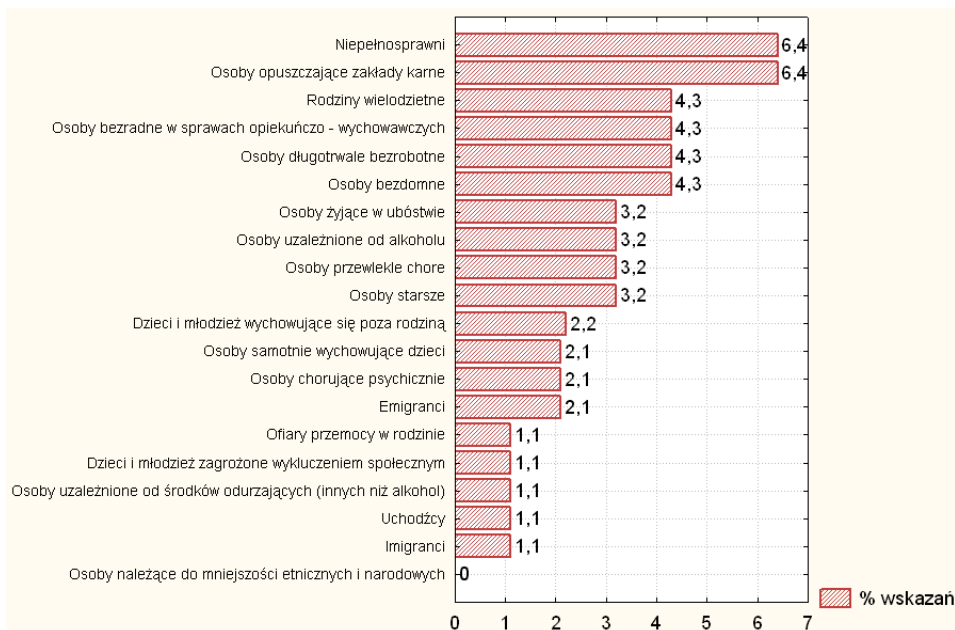
RYSUNEK 10. NIEFORMALNE PRZESZKODY W DOSTĘPIE DO INFORMACJI

Źródło: opracowanie własne

Odpłatność za dostęp do informacji rzadko była wskazywana przez instytucje, o czym świadczą niskie poziomy procentu wskazań dla poszczególnych grup społecznych (por. rys. 11). Jednakże biorąc pod uwagę uzyskane wyniki, największą przeszkodę stanowiła odpłatność za dostęp do informacji o niepełnosprawnych oraz o osobach opuszczających zakład karne.

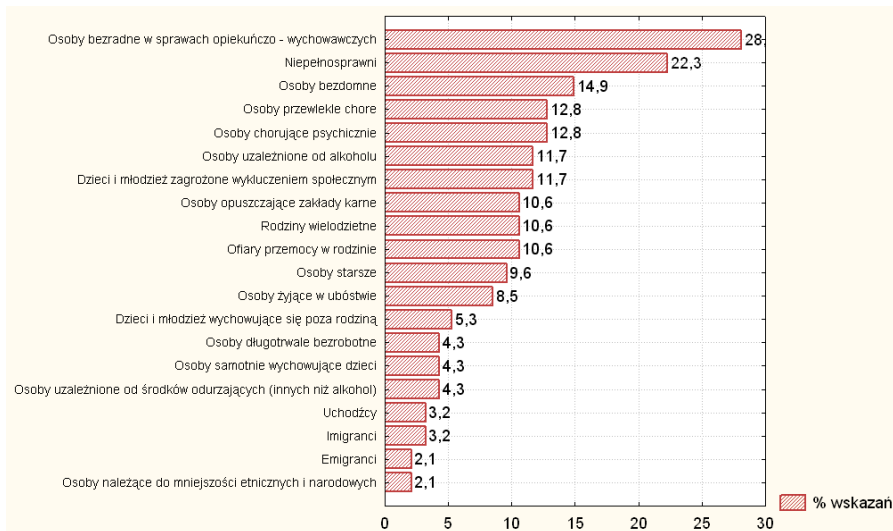
RYSUNEK 11. ODPLATNOŚĆ ZA DOSTĘP DO INFORMACJI

Źródło: opracowanie własne

Z kolei problem z samą identyfikacją źródeł wiedzy stanowił trudność w dostępie do informacji o osobach bezradnych w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, niepełnosprawnych oraz osobach bezdomnych (por. rys. 12).

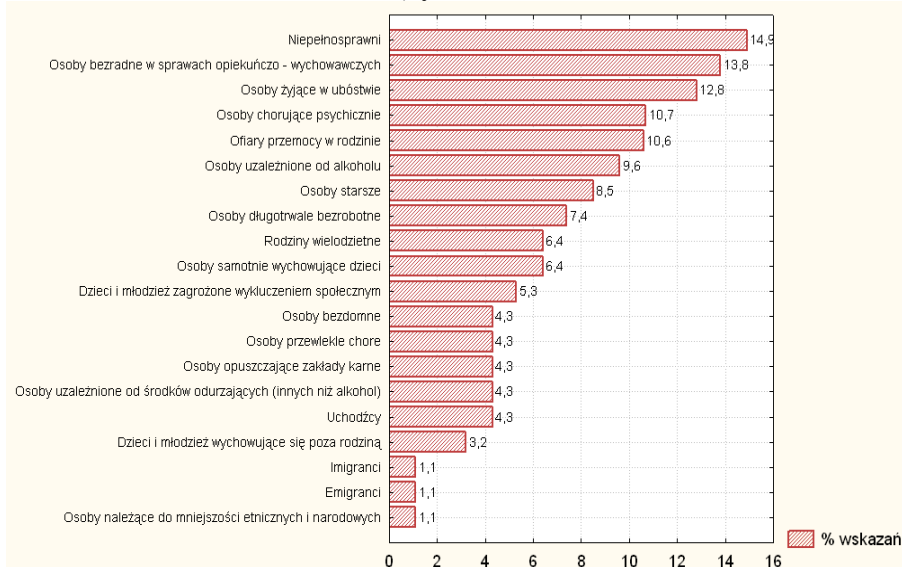
RYSUNEK 12. TRUDNOŚCI Z IDENTYFIKACJĄ ŹRÓDEŁ INFORMACJI

Źródło: opracowanie własne

Respondenci wskazywali również na trudności związane z interpretacją dostępnych danych. Taka przeszkoda odnosi się głównie do informacji o niepełnosprawnych, osobach bezradnych w sprawach opiekuńczo-wychowawczych oraz osobach żyjących w ubóstwie (por. rys. 13).

RYSUNEK 13. TRUDNOŚCI Z INTERPRETACJĄ DANYCH

Źródło: opracowanie własne

3.4. INFORMACJA W BADANYCH INSTYTUCJACH

Badane instytucje wykorzystują informacje dotyczące grup społecznych, którym pomagają w licznych działaniach. Jednostki organizacyjne pomocy społecznej potrzebują aktualnych i rzetelnych informacji, aby realizować w zasadzie wszystkie zadania zapisane w ustawie o pomocy społecznej.

Oto kilka przykładowych odpowiedzi jednostek pomocy społecznej odnośnie działań, przy których wykorzystana jest informacja dotycząca grup zagrożonych wykluczeniem społecznym:

W przyznawaniu i wypłacaniu świadczeń, pracy socjalnej

Do przyznawania zasiłków z pomocy społecznej (do objęcia wsparciem finansowym)

W opracowywaniu strategii i planów pomocy, praca socjalna

Podczas kwalifikacji do pomocy społecznej - udzielanie świadczeń pieniężnych i pomocy społecznej w naturze oraz do pisania wniosków systemowych OPS.

Przy tworzeniu Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych; planowanie budżetu i bilansu potrzeb

W zadaniach wynikających z realizacji ustawy o pomocy społecznej, tj. do udzielenia pomocy materialnej i niematerialnej, w tym do pracy socjalnej.

W pisaniu projektów, strategii, programów pomocy osobom niepełnosprawnym, pomocy dziecku i rodzinie

Informacje dotyczące grup zagrożonych wykluczeniem społecznym są wykorzystywane przede wszystkim jako wskazania dowodowe w postępowaniu administracyjnym - w sprawach dotyczących przyznawania świadczeń z pomocy społecznej i w szeroko pojętej sprawozdawczości

W sprawozdaniach, analizach

Realizacja zadań zapisanych w ustawie o pomocy społecznej dotyczy oczywiście wyłącznie jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, tymczasem NGO-sy wykorzystują informacje w realizacji własnych zadań statutowych, wobec konkretnej wykluczonej bądź

zagrożonej wykluczeniem społecznym grupy. Oto kilka przykładowych odpowiedzi organizacji pozarządowych odnośnie działań, przy których wykorzystana jest informacja dotycząca grup zagrożonych wykluczeniem społecznym:

W świadczeniu usług informacyjnych, w pomoc w uzyskaniu pracy dla osób niepełnosprawnych, pozyskiwania sprzętu ortopedyczno-rehabilitacyjnego.

W pomocy dzieciom niepełnosprawnym.

W uzależnieniach - terapia materialna ; dzieci - ośrodki praca z rodziną ; dorośli - pomoc materialna, grupy wsparcia, szkolenia zawodowe.

W organizacji wakacyjnego wypoczynku dzieci i młodzieży z rodzin ubogich, organizacji zajęć pozaszkolnych w miejscu zamieszkania dzieci. W prowadzeniu poradnictwa specjalistycznego na rzecz osób i rodzin wymagających wsparcia w rozwiązywaniu problemów życiowych.

W prowadzeniu warsztatów terapii życiowej oraz świetlicy adaptacyjno-rehabilitacyjnej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej.

Generalnie informacje na temat grup zagrożonych wykluczeniem społecznym są potrzebne badanym instytucjom w realizacji trzech form udzielania pomocy:

- W udzielaniu pomocy finansowej i rzeczowej grupom zagrożonym wykluczeniem społecznym. Prawie 1/3 badanych instytucji wykorzystuje informacje w celu udzielenia wsparcia finansowego i rzeczowego, co odnosi się głównie do OPS.
- W udzielaniu pomocy niefinansowej grupom zagrożonym wykluczeniem społecznym. Do tej kategorii form wsparcia zaliczyć należy przede wszystkim: pracę socjalną z rodziną, poradnictwo (psychologiczne i prawne) i działalność informacyjną dotyczącą możliwości uzyskania wsparcia, realizację programów wspierających integrację społeczną osób i grup wykluczonych społecznie. W realizacji tych form wsparcia informacje są najczęściej wykorzystywane.
- W podnoszeniu efektywności działań instytucji. Wymienić tutaj należy w pierwszej kolejności konieczność szczegółowych informacji w opracowywaniu lokalnych strategii rozwiązywania problemów społecznych (OPS i PCPR). Również w przygotowywaniu i realizacji projektów systemowych w ramach PO KL bardzo ważne są rzetelne i aktualne

informacje. Dla PCPR szczególnie istotne są informacje związane z prowadzeniem rodzin zastępczych i placówek opiekuńczo-wychowawczych.

3.5. ISNIEJĄCE OD DAWNA NIEZDIAGNOZOWANE PROBLEMY SPOŁECZNE

Wśród luk informacyjnych można wyróżnić takie obszary niewiedzy, które wynikają z braku diagnozy problemu społecznego, mimo że nie jest on zupełnie nowy. Kwestia ta dotyczy w szczególności tych zjawisk, które ze względu na swoją specyfikę stanowią trudny obszar badawczy. Te trudności wynikają między innymi z drażliwości problemu badawczego. Kwestia ta stanowi pewną przeszkodę w zdiagnozowaniu trzech najczęściej wskazywanych przez respondentów problemów, o których nie ma pełnej informacji – szczególnie na poziomie gminy i powiatu.

Badane instytucje wskazują w pierwszej kolejności na kwestię przemocy w rodzinie. Jest to zagadnienie wielowątkowe, które obejmuje zarówno przemoc wobec dzieci, jak i osób starszych; respondenci zauważają również występowanie przemocy fizycznej oraz psychicznej.

Nie jest to z pewnością nowy problem, a brak informacji na ten temat wynika z trudności w dotarciu do osób, których dotknęło to zjawisko. Zatem, aby zdobyć informacje o skali problemu konieczny wydaje się bezpośredni wywiad z ofiarami przemocy w rodzinie, również tymi, które nie zgłaszają problemu odpowiednim instytucjom. Statystyki policyjne nie obejmują wszystkich rodzin, w których występuje przemoc. Problematyczna wydaje się tutaj przede wszystkim identyfikacja możliwie wszystkich rodzin, w których występuje przemoc, czy to fizyczna, czy psychiczna.

Problem niepełnosprawności jest drugim zagadnieniem, które do chwili obecnej nie doczekało się dogłębnej analizy. Luki informacyjne w tym obszarze wynikają prawdopodobnie z braku spójnej bazy danych obejmującej nie tylko statystykę osób niepełnosprawnych, ale również ich sytuację edukacyjną i zawodową. Problem niepełnosprawności, podobnie jak przemoc w rodzinie, jest zjawiskiem wieloaspektowym. Brak rozpoznania dotyczy zarówno aktywności zawodowej, jak i poziomu wykształcenia tej grupy. Respondenci szczególnie często podkreślali brak rozpoznania sytuacji osób niepełnosprawnych w małych środowiskach wiejskich.

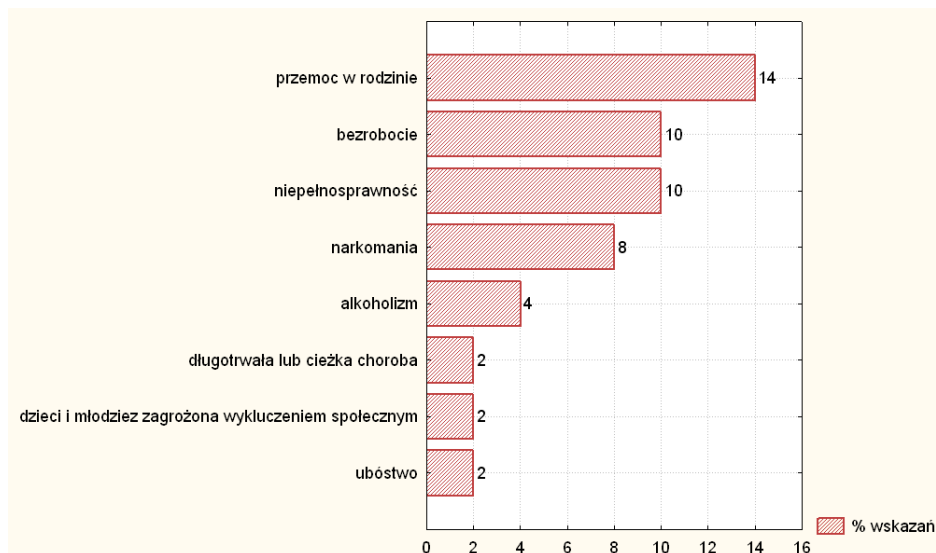
Trzecim najczęściej wskazywanym ważnym problemem społecznym jest długotrwałe bezrobocie. W opinii respondentów, istotne jest zdiagnozowanie tego zagadnienia na terenach wiejskich, gdzie szczególnie często występuje tak zwane bezrobocie ukryte (nierejestrowane).

Innym szczegółowym zagadnieniem związanym z bezrobociem jest bezrobocie wśród ludzi młodych. Badani podkreślali również bariery w powrocie kobiety na rynek pracy po urodzeniu dziecka.

Wymienione trzy najczęściej wskazywane problemy społeczne, które nie zostały jeszcze wystarczająco zdiagnozowane, nie wyczerpują oczywiście całej skali problemu luk informacyjnych w obszarze „starych”, zawierających liczne braki informacyjne, problemów społecznych. Poniższy wykres (por. rys.14) przedstawia wybrane zjawiska wymieniane przez respondentów.

Oprócz wspomnianych: przemoc w rodzinie, bezrobocie i narkomania, występują na liście niedostatecznie niezdiagnozowanych problemy związane z uzależnieniami: narkomania i alkoholizm. Poza tym wymieniane przez respondentów problemy społeczne to także długotrwała i ciężka choroba, problem dzieci i młodzieży zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz ubóstwo.

RYСУNEK 14. NIEZDIAGNOZOWANE PROBLEMY SPOŁECZNE

Źródło: opracowanie własne

3.6. NIEZDIAGNOZOWANE NOWE PROBLEMY SPOŁECZNE

Z pojawieniem się nowych problemów społecznych wiążą się nowe luki informacyjne. Skuteczne przeciwdziałanie negatywnym skutkom związanym z problemowymi, nowymi zjawiskami społecznymi wymaga rzetelnej i aktualnej informacji. Według badanych takim nowym, niezdiagnozowanym problemem społecznym jest przede wszystkim zjawisko sieroctwa migracyjnego.

Nowe formy uzależnienia, to drugi obszar niezdiagnozowanych jeszcze problemów społecznych. Nowe formy uzależnień, szczególnie tzw. uzależnienia cywilizacyjne, dotyczą przede wszystkim dzieci i młodzieży. Można wyróżnić następujące nowe formy uzależnienia:

- Uzależnienie od Internetu i innych nowych technologii;
- Uzależnienie od leków;
- Uzależnienie od narkotyków;
- Uzależnienie od pracy;
- Uzależnienie od hazardu.

Trzecią grupę nowych problemów społecznych stanowią nowe problemy rodziny. Wynikają one po części z nowych form uzależnienia. Przykładem może być zaniedbywanie ról rodzicielskich w wyniku pracobolizmu rodziców. Nowe problemy rodziny, związane z rozluźnieniem więzi emocjonalnych, wiążą się również z wcześniej opisanym zagadnieniem sieroctwa migracyjnego. Można zatem wyróżnić następujące, wskazane przez respondentów, przyczyny nowych problemów rodziny:

- Pracobolizm rodziców;
- Migracje zagraniczne;
- Uzależnienia od nowych technologii oraz środków odurzających;
- Rozwody i separacje;
- Bezrobocie.

Skutkiem nowych problemów społecznych jest najczęściej rozpad rodziny (rozwód, separacje) oraz rozluźnienie więzi emocjonalnych pomiędzy poszczególnymi członkami najbliższej rodziny.

Do nowych problemów społecznych należy również zaliczyć stosowanie przemocy przez młodzież oraz przemoc rówieśniczą. Coraz częściej sygnalizowanym przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej problemem społecznym jest wykorzystywanie seksualne, w tym dzieci i młodzieży. Do kategorii innych, nowych problemów społecznych zostały zaliczone

takie zjawiska jak: problemy osób opuszczających zakłady karne; problemy rodzin zastępczych, pułapka kredytowa, korupcja oraz przynależność do sekt.

3.7. PROBLEMY SPOŁECZNE WYMAGAJĄCE CYKLICZNEJ AKTUALIZACJI DANYCH

Wśród problemów społecznych, zarówno tych istniejących od dawna, jak i tych stosunkowo nowych, istnieją też takie, wobec których konieczna wydaje się cykliczna aktualizacja informacji. Według respondentów stałym monitoringiem powinny być objęte zjawiska związane z przemocą, szczególnie w rodzinie.

Innym obszarem wymagającym stałego monitorowania jest skala bezrobocia długookresowego. Zauważalny jest problem związany z trafnością oraz rzetelnością wskaźników, które obecnie są monitorowane. Zmieniające się formy zatrudnienia, brak rejestracji osób bezrobotnych w powiatowych urzędach pracy, migracje zagraniczne, to tylko niektóre czynniki zakłócające pomiar aktywności zawodowej. Respondenci z OPS zwracali również uwagę na brak statystyk lokalnych, z obszaru danej gminy, dotyczących aktywności zawodowej mieszkańców.

Ważnym, wymagającym stałego monitoringu, problemem jest niepełnosprawność. Badani byliby zainteresowani danymi na temat faktycznej liczby oraz ogólną charakterystyką osób niepełnosprawnych w ich środowisku lokalnym.

Również wśród zagadnień, które powinny być poddawane stałemu monitoringowi, pojawia się problem uzależnień. Według badanych, szczególnie ważne jest śledzenie nowych form uzależnień oraz rozmiarów uzależnienia od narkotyków.

Stałym monitoringiem powinna być również objęta sytuacja osób chorujących psychicznie oraz uzależnionych od alkoholu. Wymienione zostały również zagadnienia wieloaspektowe, do których monitoringowi konieczne wydaje się zastosowanie zestawu złożonych wskaźników. Do takich problemów zaliczyć należy między innymi: ubóstwo, sytuację osób starszych, bezdomność oraz problemy rodziny. Wskazane przez respondentów zjawisko wykluczenia społecznego, stanowi zagadnienie jeszcze szersze.

3.8. PROBLEMY SPOŁECZNE WYMAGAJĄCE NAJPIŁNIEJSZEGO ROZPOZNANIA

Najważniejszą częścią kwestionariusza było pytanie dotyczące problemu społecznego wymagającego najpilniejszego rozpoznania. Chodziło zatem o wskazanie największej luki informacyjnej w obszarze polityki społecznej. Poszczególne obszary badawcze, najczęściej wskazane przez przedstawicieli badanych instytucji, są opisane poniżej.

A\ Przemoc w rodzinie

Spośród wymienionych przez respondentów obszarów badawczych w pierwszej kolejności wymienić należy, po raz kolejny, problem przemocy. Zaproponowane do zdiagnozowania przez respondentów zagadnienie przemocy, odnosi się głównie do rodziny i jej najmłodszych członków. Ta luka informacyjna może wynikać z kilku przyczyn. Po pierwsze, wspomniana wcześniej drażliwość tematu nie pozwala na dokładne zbadanie tego zjawiska. Po drugie, ofiary przemocy w rodzinie bardzo często nie zgłaszają swojego problemu odpowiednim instytucjom np. policji czy OPS. Wpływa to na zaniżoną, w stosunku do rzeczywistej skali problemu, statystykę ofiar przemocy. Fakt „ukrytego” charakteru przemocy w rodzinie determinuje ograniczone możliwości pomocy ze strony odpowiednich służb. Po trzecie, luka informacyjna o przemocy w rodzinie może być skutkiem braku współpracy pomiędzy instytucjami pomocy i integracji społecznej, bądź ograniczenia tej współpracy przez przepisy prawa (ustawa o ochronie danych osobowych).

Poniżej przedstawiono cytaty wraz z uzasadnieniami wyboru konieczności zbadania w pierwszej kolejności problemu przemocy w rodzinie:

<i>Przemoc w rodzinie</i>	<i>Ponieważ prowadzi do wielu nieszczęść, rozpadu rodzin, a często do konfliktów pokoleń</i>
<i>Przemoc w rodzinie.</i>	<i>Sprawcy przemocy oraz osoby uzależnione potrafią doskonale ukryć występujący problem.</i>
<i>Ofiary przemocy w rodzinie</i>	<i>Brak informacji jak postępować z osobami które stosują przemoc i ulegają tej przemocy</i>
<i>Alkoholizm, przemoc</i>	<i>Przedstawione problemy stanowią duże zagrożenie dla społeczeństwa i często są ze sobą powiązane.</i>
<i>Przemoc w rodzinie, przemoc wobec dzieci</i>	<i>Brak świadomości społecznej o występującym problemie, przysługujących prawach ofiarom przemocy.</i>

B\ Sieroctwo migracyjne

Na drugim miejscu, wśród problemów wymagających najpilniejszego zdiagnozowania, uplasowało się zjawisko sieroctwa migracyjnego, które było najczęściej wskazywanym nowym problemem społecznym. Według badanych migracje zagraniczne rodziców powodują pojawienie się negatywnych zmian w funkcjonowaniu rodziny. Po pierwsze, rozluźnieniu ulegają emocjonalne więzi rodzinne, co w konsekwencji prowadzić może do rozpadu gospodarstwa domowego. Po drugie, dzieci z rodzin migranckich często, w opinii badanych, stanowią problem wychowawczy w szkołach. Respondenci podkreślają, że problem sieroctwa migracyjnego jest nowy lub dopiero teraz zauważono występowanie tego zjawiska. Ważne z punktu widzenia pracy instytucji integracji społecznej są konsekwencje migracji zarobkowych rodziców opuszczających na pewien czas swoje potomstwo. Tymczasem, brak informacji o sieroctwie migracyjnym uniemożliwia planowanie i podejmowanie skutecznych działań pomocowych.

<i>Sieroctwo migracyjne</i>	<i>Nowe zjawisko, którego rozmiary uległy nasileniu po wejściu Polski do UE gdzie rodzice zostawiają dzieci (babciom) a sami zarobkują</i>
<i>Sieroctwo wynikające z pracy za granicą</i>	
<i>Eurosieroctwo</i>	

C\ Niepełnosprawność

Przedstawiciele badanych instytucji wymienili również niepełnosprawność, jako pilny problem badawczy. Ważne wydaje się tutaj zagadnienie monitoringu zjawiska, co zostało opisane we wcześniejszej części raportu, niż brak jakichkolwiek informacji na ten temat. Powtarzającym się wątkiem jest również brak informacji o niepełnosprawności na terenach wiejskich:

<i>Niepełnosprawność</i>	<i>Brak aktualizacji posiadanych informacji</i>
<i>Niepełnosprawność</i>	<i>Chcieliśmy na terenie gminy stworzyć bazę osób niepełnosprawnych pod kątem działań projektowych. Brak jest podstawy prawnej do przekazania takich informacji przez instytucje zajmujące się osobami niepełnosprawnymi.</i>
<i>Osoby niepełnosprawne</i>	<i>Na dzień dzisiejszy nie ma aktualnej liczby osób niepełnosprawnych. Wciąż odwołujemy się do Powszechnego Spisu Ludności z 2002 r. Liczba ta niewątpliwie systematycznie się zwiększa.</i>

D\ Uzależnienia

Alkoholizm wraz z innymi formami uzależnień, były często wymienianymi problemami badawczymi. Uzależnienie od alkoholu bardzo często respondenci łączyli z problemem przemocy w rodzinie. Ważnymi zagadnieniami są, według przedstawicieli badanych instytucji, rosnąca liczba kobiet uzależnionych od alkoholu, narkomania oraz „nowe” formy uzależnień (m.in. nowe technologie i hazard).

<i>Narkomania w szkole podstawowej; wykorzystywanie seksualne w rodzinie, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych</i>	<i>Najczęstsze problemy świadczeniobiorców MOPS; brak placówek wsparcia; brak dostępu do informacji o w/w problemach i standardów działania</i>
<i>Uzależnienia</i>	<i>Brak danych o rzeczywistej skali problemu w środowisku, trudności z diagnozowaniem osób uzależnionych</i>
<i>Narkomania</i>	<i>Brak danych z instytucji, gdzie ten problem prawdopodobnie występuje np.szkoly</i>

Poza opisanymi, najczęściej wskazywanymi priorytetami badawczymi, wyróżnić jeszcze można inne problemy. Wymienione zostały poniżej i zobrazowane cytatami:

Wykluczenie społeczne dzieci i młodzieży

<i>Wykluczenie dzieci i młodzieży (nieskuteczność prawa)</i>	<i>Wzrost rozboju, przestępstw i kradzieży</i>
<i>Dzieci i młodzieże zagrożone wykluczeniem społecznym</i>	<i>Rozwiązanie ww. problemu procentowałoby w przyszłości zmniejszeniem liczby osób zmuszonych do korzystania ze świadczeń pomocy społecznej</i>
<i>Dzieci i młodzieże zagrożona wykluczeniem społecznym</i>	<i>Nie mamy żadnych informacji</i>

Ubóstwo

<i>Osoby żyjące w ubóstwie</i>	<i>Ubóstwo to wykluczenie społeczne</i>
<i>Ubóstwo, alkoholizm, bezrobocie, bezdomność</i>	<i>Przez te przyczyny brak zabezpieczenia podstawowych potrzeb bytowych i życiowych</i>

<i>Bieda</i>	<i>Powinniśmy zwrócić się w kierunku osób, które same nie wołają o pomoc, z różnych przyczyn</i>
<i>Osoby żyjące w ubóstwie, bezradne w prowadzeniu gospodarstwa domowego i sprawach opiekuńczo-wychowawczych</i>	<i>Często w ubóstwie żyją osoby, które w myśl przepisów są powyżej kryterium dochodowego ustawy, są to rolnicy, którzy często też mają wielodzietne rodziny, sytuacja w niektórych domach jest tragiczna mimo posiadania większej liczby ha.</i>

Inne wskazywane problemy społeczne wymagające pilnego rozpoznania:

Molestowanie seksualne

Bezdomność

Samotne rodzicielstwo

Migracja zagraniczna

Sytuacja osób przewlekle chorych

Dysfunkcje rodziny

Problemy osób starszych

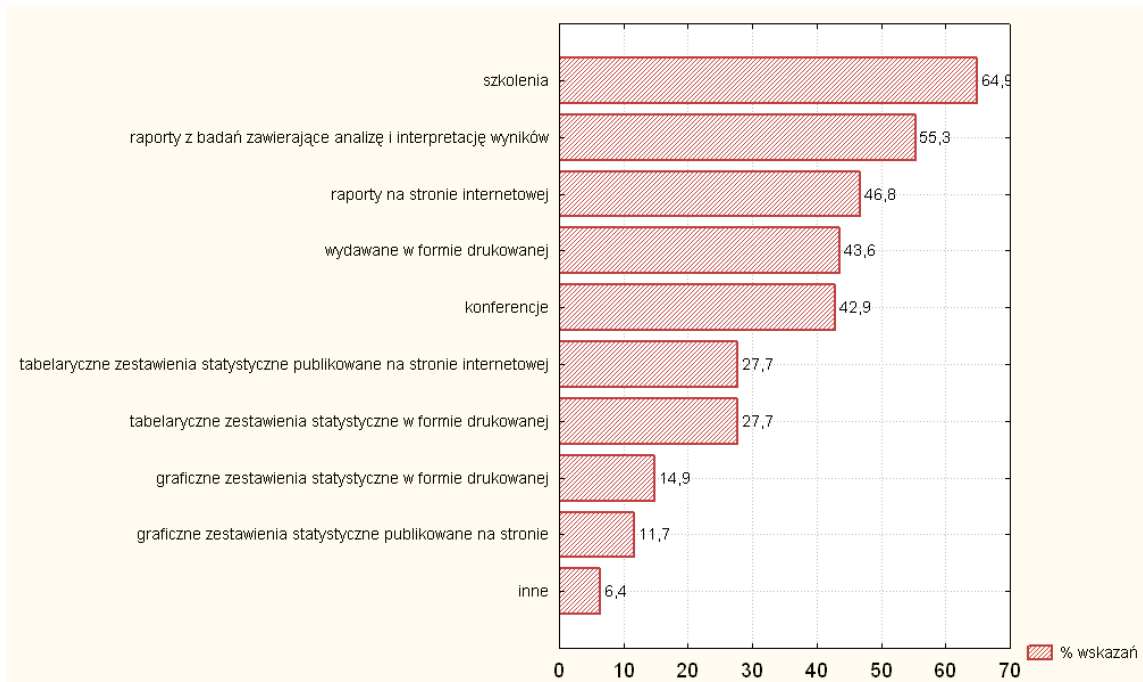
Aktywność zawodowa

3.9. PREFEROWANE FORMY PREZENTACJI DANYCH

Forma prezentacji danych jest ważnym czynnikiem wpływającym na likwidację luk informacyjnych. Przedstawiciele badanych instytucji w pierwszej kolejności wymieniają bezpośrednie formy przekazywania informacji (por rys. 15). Blisko 65 % badanych instytucji wskazało szkolenia jako najbardziej efektywną formę prezentacji danych i przekazywania informacji.

Przedstawiciele badanych instytucji preferują raporty analityczne, zawierające nie tylko prezentację wyników badań, ale również ich interpretację (55,3%). Najlepiej, aby raporty te były publikowane na stronach internetowych instytucji gromadzących dane – 46,8% respondentów wybiera taką formę prezentacji raportów. Nieco mniej, bo 43,6% respondentów preferuje drukowaną formę raportów. Prezentowanie danych na konferencjach interesuje 42,9% badanych. Wśród innych form prezentacji danych, respondenci wskazywali na ulotki i inne materiały promocyjne.

RYSUNEK 15. PREFEROWANE FORMY PREZENTACJI DANYCH

Źródło: opracowanie własne

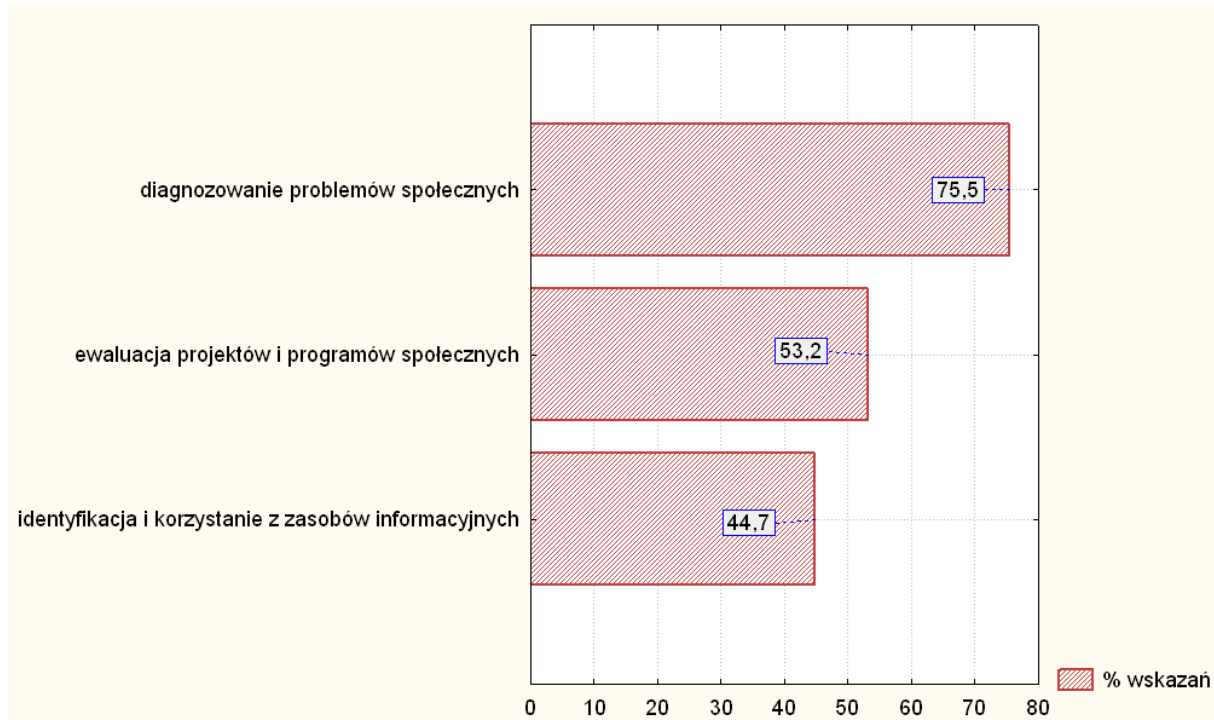
3.10. SZKOLENIA

Pytanie dotyczące potrzeb szkoleniowych dotyczyło wskazania rodzaju szkolenia, którym byli by zainteresowani badani. Wyboru dokonywani spośród trzech zaproponowanych szkoleń:

- identyfikacja i korzystanie z zasobów informacyjnych
- diagnozowanie problemów społecznych
- ewaluacja projektów i programów społecznych

Jak ilustruje poniższy wykres (por. rys. 16) najczęściej badanych wykazało zainteresowanie szkoleniem dotyczącym diagnozowania problemów społecznych (75,5%). Na drugim miejscu uplasowało się szkolenie w ewaluacji projektów i programów społecznych (53,2%). Identyfikacja i korzystanie z zasobów informacyjnych było najrzadziej wybieraną propozycją szkolenia (44,7%).

RYSUNEK 16. ZAPOTRZEBOWANIE SZKOLENIOWE WŚRÓD BADANYCH

Źródło: opracowanie własne

W poszczególnych grupach badanych zapotrzebowanie szkoleniowe prezentuje się tak jak ilustruje tabela 2. Spośród respondentów OPS najchętniej wybierane szkolenie to diagnozowanie problemów społecznych, podobnie jak wśród pracowników PCPR. Natomiast wśród przedstawicieli NGO-sów najczęściej wybierano szkolenie dotyczące ewaluacji projektów i programów społecznych.

TABELA 2. ZAPOTRZEBOWANIE SZKOLENIOWE WŚRÓD BADANYCH

Szkolenie	Ogółem	OPS	PCPR	NGOs
Identyfikacja i korzystanie z zasobów informacyjnych	44,7	47,7	50	39,4
Diagnozowanie problemów społecznych	75,5	79,1	80	58,8
Ewaluacja projektów i programów społecznych	53,2	49,2	30	82,4

Źródło: opracowanie własne

4. WNIOSKI I REKOMENDACJE

Badane instytucje udzielają wsparcia różnym grupom wykluczonym i zagrożonym wykluczeniem społecznym, w zależności od charakteru poszczególnych podmiotów objętych badaniem „Identyfikacja potrzeb informacyjnych z obszaru polityki społecznej”. Ośrodki pomocy społecznej (OPS) pomagają bardzo szerokiej gamie grup potrzebującym pomocy, co wynika z zapisów ustawy o pomocy społecznej z 2004 roku. Powiatowe centra pomocy rodzinie odnoszą się głównie w swojej działalności do potrzeb rodzin zastępczych oraz osób niepełnosprawnych, co również jest zapisane w ustawie o pomocy społecznej z 2004 roku, a także w ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. Tymczasem, działania jednostek z obszaru trzeciego sektora (NGO-sów) są zdecydowanie bardziej zdywersyfikowane i skupione na pomocy konkretnej, najczęściej jednej grupie wykluczonej bądź zagrożonej wykluczeniem społecznym. W związku z powyższym, badania prowadzone w przyszłości przez Obserwatorium, powinny uwzględniać przede wszystkim problemy tych grup wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem, które znajdują się w kręgu oddziaływania znacznej części badanych instytucji. Trzy grupy, na które badane instytucje najczęściej wskazywały, to: osoby niepełnosprawne, osoby bezradne w sprawach opiekuńczo-wychowawczych oraz rodziny wielodzietne.

Badane instytucje najczęściej wskazywały na pomaganie osobom niepełnosprawnym. Konieczne wydaje się zatem stworzenie jednolitej bazy danych obejmującej statystyki dotyczące sytuacji osób niepełnosprawnych i jej cykliczna aktualizacja z uwzględnieniem m.in. następujących charakterystyk:

- rodzaj i stopień niepełnosprawności;
- wykształcenie;
- aktywność na rynku pracy.

Badane instytucje zgłaszają liczne, najczęściej formalne, problemy związane ze statystyką osób niepełnosprawnych. Dostęp do takich statystyk powinien zostać uproszczony. Uelastycznieniu powinien również ulec system wymiany informacji pomiędzy kluczowymi instytucjami gromadzącymi dane o osobach niepełnosprawnych. Uzasadnione

wydarze się, aby informacje na ten temat były gromadzone i przetwarzane przez odpowiednią instytucję.

Poza problemami grup, które badane instytucje najczęściej wskazywały w „Identyfikacji potrzeb informacyjnych z obszaru polityki społecznej”, w projektowaniu badań z obszaru polityki społecznej, powinno się uwzględniać również między innymi te problemy społeczne, które do chwili obecnej nie zostały wystarczająco zdiagnozowane. Według respondentów, reprezentujących badane instytucje, takimi problemami są przede wszystkim:

- przemoc w rodzinie;
- niepełnosprawność (problem po raz kolejny wskazywany)
- długotrwałe bezrobocie.

Warto w tym miejscu pokreślić, iż identyfikowane w badaniu luki oraz zapotrzebowanie informacyjne, odnoszą się do zjawisk wieloaspektowych, które najczęściej ogniskują się w rodzinie. Respondenci wskazują również na nowe problemy społeczne, które ich zdaniem powinny być zdiagnozowane przez Obserwatorium:

- problem dzieci pozostawionych bez opieki w wyniku migracji zagranicznych rodziców – sieroctwo migracyjne;
- nowe formy uzależnień - uzależnienia od nowych technologii;
- przemoc w środowisku szkolnym i rówieśniczym.

Brak aktualnej informacji o wyżej wymienionych problemach negatywnie odbija się na pracy instytucji pomocy i integracji społecznej.

Ważnym elementem badań realizowanych w ramach Obserwatorium powinna być cykliczność zbieranych informacji. Dotyczy ona w szczególności problemów społecznych na szczeblu lokalnym. Respondenci najczęściej wskazywali na następujące obszary, w których konieczne są cykliczne badania:

- przemoc, w szczególności przemoc w rodzinie i przemoc w środowisku rówieśniczym;
- aktywność zawodowa mieszkańców województwa podlaskiego: statystyka osób bezrobotnych; aktywność zawodowa kobiet; bezrobocie na obszarach wiejskich;

- sytuacja osób niepełnosprawnych: statystyka osób niepełnosprawnych; wskaźnik bezrobocia w grupie osób niepełnosprawnych; poziom wykształcenia osób niepełnosprawnych.

Najpilniejszego zdiagnozowania wymagają, według przedstawicieli badanych instytucji, następujące problemy:

- przemoc w rodzinie – skala przemocy fizycznej i psychicznej w podlaskich rodzinach;
- sytuacja dzieci i młodzieży (oraz osób starszych) pozostawionych bez opieki w wyniku migracji zagranicznych rodziców – rzeczywista skala sieroctwa migracyjnego;
- sytuacja osób niepełnosprawnych: niepełnosprawność intelektualna i fizyczna w środowisku lokalnym;
- skala uzależnienia od alkoholu i narkotyków oraz nowych technologii komunikacyjnych;

Informacje, gromadzone i przetwarzane przez Obserwatorium, powinny być przekazywane zainteresowanym instytucjom w formie komunikacji bezpośredniej za pomocą szkoleń i konferencji. Wszystkie materiały powinny być umieszczane na stronie internetowej Obserwatorium. Raporty, zestawienia tabelaryczne i statystyczne przedstawiane w formie publikacji drukowanych, tracą stopniowo na atrakcyjności. Dostęp do informacji musi być prosty i skuteczny, co zapewnią szkolenia, konferencje oraz materiały umieszczane na stronie internetowej Obserwatorium.

Obserwatorium, poza działalnością badawczą, powinno się skupić na szkoleniach z obszaru szeroko rozumianej metodologii badań empirycznych. Należy przede wszystkim przeprowadzić cykl szkoleń dotyczących diagnozy problemów społecznych. Na drugim miejscu, należy przeprowadzić szkolenia z zakresu ewaluacji projektów i programów społecznych. Szkolenia dotyczące identyfikacji i korzystania z zasobów informacyjnych cieszą się najniższym, spośród trzech wymienionych w ankiecie szkoleń, zainteresowaniem wśród badanych instytucji.

4.1. REKOMENDOWANE OBSZARY BADAWCZE

Na podstawie analizy zgromadzonego materiału empirycznego stworzono listę rekomendowanych obszarów badawczych.

I Wielowymiarowa analiza warunków funkcjonowania rodziny

- Diagnoza sytuacji materialnej (skala ubóstwa)
- Przemoc w rodzinie
- Problemy rodzin wielodzietnych
- Diagnoza rodzin zastępczych
- Rozpoznanie problemów samotnych rodziców

II Problemy dzieci i młodzieży w kontekście wykluczenia społecznego

- Sytuacja dzieci pozostawionych bez opieki rodziców w wyniku migracji zagranicznych (sieroctwo migracyjnych)
- Losy wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych
- Dzieci i młodzież w procesie transmisji ubóstwa
- Sytuacja dzieci w rodzinach zastępczych
- Przemoc w środowisku rówieśniczym
- Prostytucja nieletnich
- Problem molestowania seksualnego dzieci i młodzieży
- Formy i skala uzależnień wśród młodzieży

III Kompleksowa diagnoza sytuacji osób niepełnosprawnych

- Statystyka osób niepełnosprawnych na poziomie gminy i powiatu z podziałem na stopień i typ niepełnosprawności
- Charakterystyka społeczno-demograficzna osób niepełnosprawnych
- Sytuacja osób niepełnosprawnych na rynku pracy i edukacji – kwalifikacje i bariery
- Warunki życia osób niepełnosprawnych

IV Wielowymiarowa analiza przemocy

- Pogłębiona diagnoza przemocy w formie fizycznej i psychiczna
- Przemoc w rodzinie wobec dzieci i młodzieży, osób starszych oraz niepełnosprawnych
- Przemoc w środowisku rówieśniczym
- Skala zjawiska w środowisku lokalnym

V Bezrobocie i wykluczenie z rynku pracy

- Statystyka osób bezrobotnych na poziomie gminy
- Aktywność zawodowa kobiet – kompetencje i bariery wejścia na rynek pracy
- Bezrobocie na obszarach wiejskich (ukryte bezrobocie)

VI Przyczyny i skutki uzależnień

- Analiza nowych form uzależnień (uzależnienia cywilizacyjne)
 - uzależnienie od Internetu i innych nowych technologii;
 - uzależnienie od leków;
 - uzależnienie od narkotyków;
 - uzależnienie od pracy;
 - uzależnienie od hazardu
 - uzależnienie od pomocy społecznej
- Uzależnienia dzieci i młodzieży

SPIS RYSUNKÓW

RYSUNEK 1. STRUKTURA PRÓBY BADAWCZEJ	7
RYSUNEK 2. GRUPY ZAGROŻONE WYKLUCZENIEM SPOŁECZNYM W PRACY BADANYCH INSTYTUCJI.....	9
RYSUNEK 3. GRUPY ZAGROŻONE WYKLUCZENIEM SPOŁECZNYM W PRACY OPS	12
RYSUNEK 4. GRUPY ZAGROŻONE WYKLUCZENIEM SPOŁECZNYM W PRACY PCPR.....	13
RYSUNEK 5. GRUPY ZAGROŻONE WYKLUCZENIEM SPOŁECZNYM W PRACY NGOS	14
RYSUNEK 6. OCENA ISNIEJĄCYCH INFORMACJI POD WZGLĘDEM MERYTORYCZNYM	15
RYSUNEK 7. OCENA ISTNIEJĄCYCH INFORMACJI POD WZGLĘDEM DOSTĘNOŚCI.....	16
RYSUNEK 8. OCENA ISTNIEJĄCYCH INFORMACJI POD WZGLĘDEM AKTUALNOŚCI.....	17
RYSUNEK 9. FORMALNE PRZESZKODY W DOSTĘPIE DO INFORMACJI	18
RYSUNEK 10. NIEFORMALNE PRZESZKODY W DOSTĘPIE DO INFORMACJI	19
RYSUNEK 11. ODPŁATNOŚĆ ZA DOSTĘP DO INFORMACJI.....	19
RYSUNEK 12. TRUDNOŚCI Z IDENTYFIKACJĄ ŹRÓDEŁ INFORMACJI	20
RYSUNEK 13. TRUDNOŚCI Z INTERPRETACJĄ DANYCH	20
RYSUNEK 14. NIEZDIAGNOZOWANE PROBLEMY SPOŁECZNE	24
RYSUNEK 15. PREFEROWANE FORMY PREZENTACJI DANYCH	31
RYSUNEK 16. ZAPOTRZEBOWANIE SZKOLENIOWE WŚRÓD BADANYCH.....	32

SPIS TABEL

TABELA 1. GRUPY ZAGROŻONE WYKLUCZENIEM SPOŁECZNYM W PRACY BADANYCH INSTYTUCJI.....	11
TABELA 2. ZAPOTRZEBOWANIE SZKOLENIOWE WŚRÓD BADANYCH.....	32

ZAŁĄCZNIKI

Załącznik nr 1

Szanowni Państwo,

W Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej w Białymstoku we wrześniu 2009 r. rozpoczęło swoją działalność Obserwatorium Integracji Społecznej (OIS). Realizacja projektu przewidziana jest na lata 2009-2013. Głównym celem OIS jest efektywne diagnozowanie potrzeb społecznych, a jego działania mają służyć wszystkim podmiotom i instytucjom działającym w obszarze aktywnej polityki społecznej, a zwłaszcza instytucjom gminnym i powiatowym, tj. ośrodkom pomocy społecznej i powiatowym centrom pomocy rodzinie. Obserwatorium prowadzi będzie monitoring i ocenę efektywności działań prowadzonych w regionie w zakresie aktywnej polityki społecznej, której celem jest reintegracja i zapobieganie wykluczeniu społecznemu.

Jednym z zadań OIS jest identyfikacja potrzeb informacyjnych z zakresu wiedzy o integracji społecznej w regionie. Niniejsze badanie będzie realizacją tak postawionego zadania. Zakłada się wyniki badań umożliwią opracowanie listy tematów badawczych z obszaru polityki społecznej. Umożliwi to realizację innych zadań Obserwatorium takich jak, prowadzenie badań, monitoringu i analiz dotyczących zjawisk społecznych na terenie województwa podlaskiego oraz promocja i popularyzacja wyników przeprowadzanych badań dotyczących problemów społecznych występujących w środowiskach lokalnych.

Uzupełnienie przez Państwa poniższej ankiety wspomaga zdiagnozowanie potrzeb społecznych i zapewni, że projekty realizowane w ramach OIS będą pomocne w Państwa pracy.

1. Proszę wskazać te grupy zagrożone wykluczeniem społecznym, którymi zajmuje się instytucja przez Pana/nią reprezentowana?

(Proszę zakreślić dowolną liczbę odpowiedzi)

- a) Osoby bezdomne
- b) Dzieci i młodzież zagrożone wykluczeniem społecznym
- c) Dzieci i młodzież wychowujące się poza rodziną
- d) Rodziny wielodzietne
- e) Osoby bezradne w sprawach opiekuńczo - wychowawczych
- f) Osoby długotrwale bezrobotne
- g) Osoby należące do mniejszości etnicznych i narodowych
- h) Imigranci
- i) Emigranci
- j) Niepełnosprawni
- k) Osoby przewlekle chore
- l) Osoby opuszczające zakłady karne
- m) Osoby starsze
- n) Ofiary przemocy w rodzinie
- o) Osoby samotnie wychowujące dzieci
- p) Uchodźcy
- q) Osoby uzależnione od alkoholu
- r) Osoby uzależnione od środków odurzających (innych niż alkohol)
- s) Osoby żyjące w ubóstwie
- t) Osoby chorujące psychicznie
- u) Inny problem (jaki?)

2. Proszę ocenić wartość istniejących informacji dotyczących grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, które zostały wymienione przez Pana/nią w pytaniu nr 1, pod względem merytorycznym. Proszę ocenić te informacje w skali od 1 do 5, gdzie 1 oznacza zdecydowanie negatywną ocenę, a 5 zdecydowanie pozytywną ocenę.

Grupy zagrożone wykluczeniem społecznym <i>(Proszę odnieść się tylko do tych grup, które Pan/i wymienił/a w pyt. nr 1)</i>	Ocena				
Osoby bezdomne	1	2	3	4	5
Dzieci i młodzież zagrożone wykluczeniem społecznym	1	2	3	4	5
Dzieci i młodzież wychowujące się poza rodziną	1	2	3	4	5
Rodziny wielodzietne	1	2	3	4	5
Osoby bezradne w sprawach opiekuńczo - wychowawczych	1	2	3	4	5
Osoby długotrwale bezrobotne	1	2	3	4	5
Osoby należące do mniejszości etnicznych i narodowych	1	2	3	4	5
Imigranci	1	2	3	4	5
Emigranci	1	2	3	4	5
Niepełnosprawni	1	2	3	4	5
Osoby przewlekle chore	1	2	3	4	5
Osoby opuszczające zakłady karne	1	2	3	4	5
Osoby starsze	1	2	3	4	5
Ofiary przemocy w rodzinie	1	2	3	4	5
Osoby samotnie wychowujące dzieci	1	2	3	4	5
Uchodźcy	1	2	3	4	5
Osoby uzależnione od alkoholu	1	2	3	4	5
Osoby uzależnione od środków odurzających (innych niż alkohol)	1	2	3	4	5
Osoby żyjące w ubóstwie	1	2	3	4	5
Osoby chorujące psychicznie	1	2	3	4	5
Inny problem	1	2	3	4	5

3. Proszę ocenić wartość istniejących informacji dotyczących grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, które zostały wymienione przez Pana/nią w pytaniu nr 1, pod względem dostępności tych informacji. Proszę ocenić te informacje w skali od 1 do 5, gdzie 1 oznacza zdecydowanie negatywną ocenę, a 5 zdecydowanie pozytywną ocenę.

Grupy zagrożone wykluczeniem społecznym <i>(Proszę odnieść się tylko do tych grup, które Pan/i wymienił/a w pyt. nr 1)</i>	Ocena				
Osoby bezdomne	1	2	3	4	5
Dzieci i młodzież zagrożone wykluczeniem społecznym	1	2	3	4	5
Dzieci i młodzież wychowujące się poza rodziną	1	2	3	4	5
Rodziny wielodzietne	1	2	3	4	5
Osoby bezradne w sprawach opiekuńczo - wychowawczych	1	2	3	4	5
Osoby długotrwale bezrobotne	1	2	3	4	5
Osoby należące do mniejszości etnicznych i narodowych	1	2	3	4	5
Imigranci	1	2	3	4	5
Emigranci	1	2	3	4	5
Niepełnosprawni	1	2	3	4	5
Osoby przewlekle chore	1	2	3	4	5
Osoby opuszczające zakłady karne	1	2	3	4	5
Osoby starsze	1	2	3	4	5
Ofiary przemocy w rodzinie	1	2	3	4	5
Osoby samotnie wychowujące dzieci	1	2	3	4	5
Uchodźcy	1	2	3	4	5
Osoby uzależnione od alkoholu	1	2	3	4	5
Osoby uzależnione od środków odurzających (innych niż alkohol)	1	2	3	4	5
Osoby żyjące w ubóstwie	1	2	3	4	5
Osoby chorujące psychicznie	1	2	3	4	5
Inny problem	1	2	3	4	5

4. Proszę ocenić wartość istniejących informacji dotyczących grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, które zostały wymienione przez Pana/nią w pytaniu nr 1, pod względem aktualności tych informacji. Proszę ocenić te informacje w skali od 1 do 5, gdzie 1 oznacza zdecydowanie negatywną ocenę, a 5 zdecydowanie pozytywną ocenę.

Grupy zagrożone wykluczeniem społecznym <i>(Proszę odnieść się tylko do tych grup, które Pan/i wymienił/a w pyt. nr 1)</i>	Ocena				
Osoby bezdomne	1	2	3	4	5
Dzieci i młodzież zagrożone wykluczeniem społecznym	1	2	3	4	5
Dzieci i młodzież wychowujące się poza rodziną	1	2	3	4	5
Rodziny wielodzietne	1	2	3	4	5
Osoby bezradne w sprawach opiekuńczo - wychowawczych	1	2	3	4	5
Osoby długotrwale bezrobotne	1	2	3	4	5
Osoby należące do mniejszości etnicznych i narodowych	1	2	3	4	5
Imigranci	1	2	3	4	5
Emigranci	1	2	3	4	5
Niepełnosprawni	1	2	3	4	5
Osoby przewlekle chore	1	2	3	4	5
Osoby opuszczające zakłady karne	1	2	3	4	5
Osoby starsze	1	2	3	4	5
Ofiary przemocy w rodzinie	1	2	3	4	5
Osoby samotnie wychowujące dzieci	1	2	3	4	5
Uchodźcy	1	2	3	4	5
Osoby uzależnione od alkoholu	1	2	3	4	5
Osoby uzależnione od środków odurzających (innych niż alkohol)	1	2	3	4	5
Osoby żyjące w ubóstwie	1	2	3	4	5
Osoby chorujące psychicznie	1	2	3	4	5
Inny problem	1	2	3	4	5

5. W realizacji jakich zadań instytucja, którą Pan/i reprezentuje wykorzystuje informacje dotyczące grup zagrożonych wykluczeniem społecznym:

(Proszę wpisać)

.....

.....

.....

.....

6. Proszę określić przyczyny trudności w dostępie do informacji o grupach zagrożonych wykluczeniem społecznym potrzebnych do realizacji zadań w instytucji, którą Pan/i reprezentuje.

(Proszę zaznaczyć te grupy w stosunku do których występują trudności w dostępie do informacji oraz wpisać znak X przy konkretnych przyczynach)

Grupy zagrożone wykluczeniem społecznym	Przyczyny trudności w dostępie do informacji					
	formalno – prawne przeszkody	Nieformalne przeszkody	Odpłatność za korzystanie z informacji	problemy z identyfikacją źródeł informacji	trudności z interpretacją danych	Inna przyczyna (jaka?)
Osoby bezdomne						
Dzieci i młodzież zagrożone wykluczeniem społecznym						
Dzieci i młodzież wychowujące się poza rodziną						
Rodziny wielodzietne						
Osoby bezradne w sprawach opiekuńczo – wychowawczych						
Osoby długotrwale bezrobotne						
Osoby należące do mniejszości etnicznych i narodowych						
Imigranci						
Emigranci						
Niepełnosprawni						
Osoby przewlekle chore						

Osoby opuszczające zakłady karne						
Osoby starsze						
Ofiary przemocy w rodzinie						
Osoby samotnie wychowujące dzieci						
Uchodźcy						
Osoby uzależnione od alkoholu						
Osoby uzależnione od środków odurzających (innych niż alkohol)						
Osoby żyjące w ubóstwie						
Osoby chorujące psychicznie						
Inny problem (jaki?)						

7. Proszę wskazać problemy społeczne, które Pana/i zdaniem nie zostały dotychczas wystarczająco zdiagnozowane:

(Proszę wpisać)

Problemy społeczne występujące od dawna:

A/

B/

C/

D/

E/

Nowe problemy społeczne:

A/

B/

C/

D/

E/

8. Proszę wskazać te problemy społeczne, w stosunku do których konieczna jest – Pana/i zdaniem – cykliczna aktualizacja informacji:

(Proszę wpisać)

.....

.....

.....

9. Proszę wskazać jaki problem społeczny wymaga najpilniejszego rozpoznania?

(Proszę wpisać)

.....

.....

.....

Proszę uzasadnić swój wybór:

.....

.....

10. Proszę wskazać preferowaną formę udostępniania informacji z zakresu problematyki społecznej:

(Proszę wskazać dowolną liczbę odpowiedzi)

- a) szkolenia
- b) konferencje
- c) raporty z badań zawierające analizę i interpretację wyników
- d) wydawane w formie drukowanej
- e) raporty z badań zawierające analizę i interpretację wyników publikowane na stronie internetowej
- f) tabelaryczne zestawienia statystyczne w formie drukowanej
- g) tabelaryczne zestawienia statystyczne publikowane na stronie internetowej
- h) graficzne zestawienia statystyczne w formie drukowanej
- i) graficzne zestawienia statystyczne publikowane na stronie internetowej
- j) inna forma, jaka?

11. Którymi – spośród niżej wymienionych – rodzajami szkoleń byliby zainteresowani pracownicy instytucji, którą Pan/i reprezentuje?

(Proszę zakreślić dowolną ilość odpowiedzi)

- a) identyfikacja i korzystanie z zasobów informacyjnych
- b) diagnozowanie problemów społecznych
- c) ewaluacja projektów i programów społecznych

Dane tele - adresowe (*proszę wpisać*)

Pełna nazwa jednostki:
miejsowość
Dane i kontakt do osoby wypełniającej formularz:
nazwisko i imię
nr telefonu
adres e-mail

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Centrum
Rozwoju
Zasobów
Ludzkich

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOLECZNY

